

‘Natuurlijke Paardenhouderij’, in de Nederlandse paardensector

Hilde Koekkoek

Titelpagina afstudeerwerkstuk

Auteur:	Hilde Koekkoek
Opleiding:	Bedrijfskunde en Agribusiness
Major:	Hippische bedrijfskunde
Klas:	D4BP
Plaats van schrijven:	Groningen
Datum:	4 juli 2018
Opleidingsinstituut:	Aeres Hogeschool Dronten
Afstudeerbegeleider:	Gert-Wim Stoffer

DISCLAIMER

Dit rapport is gemaakt door een student van Aeres Hogeschool als onderdeel van zijn/haar opleiding. Het is géén officiële publicatie van Aeres Hogeschool. Dit rapport geeft niet de visie of mening van Aeres Hogeschool weer. Aeres Hogeschool aanvaardt geen enkele aansprakelijkheid voor enige schade voortvloeiend uit het gebruik van de inhoud van dit rapport.

Voorwoord

Voor u ligt de scriptie 'Natuurlijke paardenhouderij in de Nederlandse paardensector'. Middels het afnemen van online enquêtes heb ik onderzocht hoe groot de vraag van paardensporters en paardeneigenaren naar natuurlijke paardenhouderij in Nederland is. Tevens is onderzocht in hoeverre paardenhouders zich bewust zijn van de groeiende maatschappelijke invloed op paardenwelzijn. Daarnaast heb ik door het houden van interviews een beeld gekregen hoe hippische ondernemers, van zowel traditionele als natuurlijke bedrijven, naar de Nederlandse paardensector kijken.

Deze scriptie is geschreven in het kader van mijn afstuderen aan de opleiding Hippische Bedrijfskunde aan Aeres Hogeschool Dronten.

Ik wil graag mijn afstudeerbegeleider, de heer G.W. Stoffer en de tweede beoordelaar de heer T. van Westing bedanken. Zij hebben mij bij het schrijven van mijn vooronderzoek van de nodige feedback voorzien, waardoor ik een goede basis heb kunnen leggen voor het schrijven van mijn afstudeerwerkstuk.

Daarnaast wil ik alle respondenten bedanken voor het invullen van de enquête en de hippische ondernemers die ik heb geïnterviewd bedanken voor de kennis en aandacht die zij wilden delen. Zonder medewerking van de respondenten en hippische ondernemers had ik dit onderzoek niet kunnen voltooien, mijn dank is daarom groot.

Ik wens u veel leesplezier toe.

Hilde Koekkoek

Groningen, 1 juni 2018

Inhoudsopgave

Samenvatting.....	5
English Summary	6
Hoofdstuk 1. Inleiding	7
1.2 Theoretisch kader	9
1.2.1 Natuurlijke behoeften	9
1.2.3 Paardenwelzijn	15
1.3 Hoofdvraag en deelvragen	18
1.4 Doelstelling.....	19
Hoofdstuk 2. Aanpak	20
Hoofdstuk 3. Resultaten.....	21
3.1 Uitwerking algemene vragen	22
3.2 Uitwerking deelvragen	28
§ 3.2.1. Zijn paardenhouders zich bewust welke gevolgen de groeiende maatschappelijke en politieke invloed heeft op hun bedrijf?	28
§ 3.2.2. Zijn paardeneigenaren zich bewust van de maatschappelijke en politieke invloed op paardenwelzijn?	29
§ 3.2.3. Hoe groot is de behoefte van paardenhouders naar natuurlijke paardenhouderij?	31
§ 3.2.4. Hoe groot is de behoefte van paardensporters naar natuurlijke paardenhouderij?	32
§ 3.2.5. Hoe groot is de behoefte van paardeneigenaren naar natuurlijke paardenhouderij?	33
§ 3.2.6. Wat zijn tot nu toe de (praktijk) ervaringen van natuurlijke paardenhouderijen?	35
Hoofdstuk 4. Discussie	37
Hoofdstuk 5. Conclusie & aanbevelingen.....	41
Bronnenlijst	44
Bijlagen	46
Bijlage I: Checklist Schriftelijk Rapporteren	47
Bijlage II Uitkomst enquête.....	49
Bijlage III Uitwerking interviews	59
Bijlage IV Paardenwelzijnscheck	72

Samenvatting

Dierwelzijn krijgt een steeds grotere rol in onze Nederlandse samenleving. De maatschappij en daarmee ook de politiek, zullen zich derhalve ook steeds meer gaan bezighouden met de paardenhouderij.

De sector probeert niet afhankelijk te worden van politieke wetten en regels. Door zelf een leidraad te maken, samengevoegd in de Gids voor Goede Praktijken, probeert ze de regels in eigen hand te houden. Ook heeft de Sectorraad Paarden een paardenwelzijnscheck ontworpen. Daarnaast is het Keurmerk Paard en Welzijn voor paardenhouderijen ontwikkeld.

Tegelijkertijd ontstaan er her en der nieuwe manieren van paardenhouderij, de zogenaamde natuurlijke paardenhouderij, die ieder op hun eigen wijze, proberen in het management en de huisvesting zoveel mogelijk te voldoen aan de natuurlijke behoeften van het paard.

Uit dit onderzoek is gebleken, dat paardensporters, -eigenaren en –houders zich behoorlijk bewust zijn van de invloed van bovenstaande maatschappelijke ontwikkeling op hun manier van omgaan met en huisvesting van hun paard(en). Ze weten goed wat de natuurlijke behoeftes zijn van het paard en vinden paardenwelzijn erg belangrijk.

Opvallend is derhalve dat 80% van zowel de paardensporters, als -eigenaren en -houders, zowel de welzijnscheck en de Gids voor Goede Praktijken niet kennen. Slechts 17 bedrijven in Nederland voldoen aan het Keurmerk Paard en Welzijn.

Het onderzoek richtte zich ook op de vraag in hoeverre de paardensporters, -eigenaren en –houders behoefte hebben, hun paard(en) te stallen in een natuurlijke paardenhouderij en of ze daar ook extra voor zouden willen betalen. Bijna 70% van de respondenten geeft aan zijn paard(en) graag of heel graag te willen stallen op een natuurlijke paardenhouderij of hier graag te willen rijden. Ze zijn ook bereid hier meer voor te betalen.

Het bleek dat de respondenten, die hun paard in een groep (eventueel met uitloop) of onbeperkt in de wei/paddock hebben, meer behoefte hebben aan een natuurlijke paardenhouderij dan de respondenten die hun paard nu in een individuele box huisvesten.

Bij de interviews met ondernemers van verschillende natuurlijke paardenhouderijsystemen (Hit actief, PTV en Paddock Paradise) kwam naar voren dat ze allen, na enkele aanpassingen, erg tevreden waren. De gezondheid en gemoedstoestand van de paarden was aanzienlijk vooruit gegaan. Frappant was wel dat ze allen, om uiteenlopende redenen, toch ook individuele boxen nodig hadden.

Uit de vier interviews met de traditionele stalsystemen bleek dat ook deze ondernemers bezig waren met uitbreidingen richting een natuurlijker paardenhouderij, middels grondverwerving en meer groepshuisvesting. Deze ontwikkeling was afhankelijk van de mogelijkheden, maar de trend is gezet! De Nederlandse paardenhouderij zal zich ontwikkelen naar een natuurlijker paardenhouderij. De natuurlijke paardenhouderij is nu voorloper, maar de ontwikkelingen in kennis en systemen gaan door, dus er zullen weer nieuwe voorlopers komen.

Maar voor nu geldt de stelling:

De natuurlijke paardenhouderij is de toekomst richting van de Nederlandse paardenhouderij.

English Summary

Animal welfare is getting increased attention in the Dutch community. So the society, as well as the politicians, will in future also interfere with the horse husbandry.

The Dutch Horse Sector (Sectorraad Paarden) prefers independency of laws and rules of the government. So they made their own guide for good horse husbandry (Gids voor Goede Praktijken). They also made a Welfare Check for horses. Next to this a Quality mark for Horse Welfare (Keurmerk Paard en Welzijn, KPW) has been developed for horse stables.

Meanwhile new ways of horse husbandry develop, the so called Natural Horse Husbandry. They try, each in their own way, to house the horse in a more natural environment.

This research shows that the equestrian riders, horse owners and stable owners are well aware of the influence of aforementioned social development on their way of managing and housing their horse(s).

They also know the natural needs of horses quite well and they find horse welfare very important.

It's remarkable therefore, that 80% of the equestrian riders, horse owners and stable owners, don't know, or even never heard of the Welfare Check or the guide for good horse husbandry. There are only 17 stables in the Netherlands who received a quality mark for outstanding horse welfare (KPW).

This research was also about whether equestrian riders, horse owners and stable owners would prefer to house their horse(s) in a Natural Horse Husbandry and if they would be willing to pay extra money for Natural Horse Husbandry. 70% of the respondents answered that they would (really) like to have their horse stabled in a Natural Horse Husbandry and that they willingly pay extra money to make this possible.

The research also showed that respondents who house their horse(s) in a group of horses or keep them in a paddock or meadow, are more interested in having Natural Horse Husbandry, compared to respondents who have their horse stabled in an individual stable.

The interview with the stable owners of three different types of Natural Horse Husbandry (Hit Actief, PTV and Paddock Paradise), showed that they are very satisfied with their way of Horse Husbandry, even though they all had to make some adjustments to make the system work well. The health of the horses has improved markedly. It was remarkable though, that all of these systems had individual stables (for various reasons) as well.

The four interviews with stable owners of a traditional system, made clear that they were moving towards a more natural horse husbandry as well. They are dependent, however, on the possibilities their stables and surroundings offer. But the trend for a more natural way of housing horses, has been set!

Dutch Horse Husbandry will develop towards a more natural horse husbandry. The Natural Horse Husbandry is at the moment a forerunner, but the development in knowledge and different systems will go on, so new trendsetters will rise. But for this research counts:

Natural Horse Husbandry is the future direction of the Dutch horse husbandry.

Hoofdstuk 1. Inleiding

Paarden en mensen zijn al eeuwen aan elkaar verbonden. Het paard bleek eenvoudig te domesticeren en was daardoor geschikt als werkdier. Voor bewerking van het land en als karrenpaard, maar ook werd het paard veelvuldig in het leger ingezet. Sinds de mechanisatie van landbouw en toename van de welvaart, zijn meer mensen financieel in staat een paard te houden en wordt het paard vandaag de dag vooral gebruikt voor hobby (gezelschap/recreatie) en de sport. Volgens cijfers van de brochure 'Nederland Paardenland' (KNHS, 2016) van de Koninklijke Nederlandse Hippische Sportfederatie telt Nederland 400.000 ruiters, 450.000 paarden en 10.000 paarden(sport)bedrijven. De KNHS heeft 200.000 leden, waarvan 135.000 leden een of meerdere paarden bezitten.

Er is in Nederland maatschappelijk en politiek gezien steeds meer aandacht voor dierwelzijn. Waar de Partij van de Dieren in 2006 twee zetels behaalde, waren dit er bij de verkiezingen in 2017 al vijf (Partij voor de Dieren, 2017).

Een recent voorbeeld van maatschappelijke aandacht met betrekking tot paardenwelzijn is de aandacht voor de dieren in de Oostvaardersplassen. Men maakt zich druk over het feit dat de dieren die in dit gebied worden gehouden, in de wintermaanden over onvoldoende eten beschikken. Er zijn op Facebook meerdere groepen opgericht, zoals: 'Anti-Oostvaarderplassen', 'Stop tragedie Oostvaardersplassen' en 'Discussie groep Oostvaardersplassen'. Groepen met duizenden volgers. Protestacties en het bijvoeren van de dieren heeft niet alleen geleid tot lokale media-aandacht, maar is ook meerdere malen landelijk in het nieuws geweest (Nederlandse Omroep Stichting, 2018).

De aandacht voor dierwelzijn is ook terug te zien in de paardensector. In 2007 gaf de overheid de paardensector opdracht om met regels te komen om het paardenwelzijn te verbeteren. De dierenbescherming wilde in 2011 een wetsvoorstel indienen in de vorm van een paardenbesluit. De Sectorraad Paarden was daartegen en stelde voor om tot zelfregulering te komen via de 'Gids voor Goede Praktijken' (Sectorraad Paarden, 2011).

Op 1 juli 2014 werd het Besluit Houders van Dieren een feit. Sindsdien geldt de Gids voor Goede Praktijken voor de gehele Nederlandse paardensector.

De Dierenbescherming en de Partij van de Dieren vinden dit echter onvoldoende. Zij pleiten voor een wettelijk Paardenbesluit (Dierenbescherming, 2015) (Partij voor de Dieren, 2018). Eén van de eisen die zij stellen, is dat de huisvestingsnormen tegemoet moeten komen aan de natuurlijke behoeften van het paard.

Nu zijn er de laatste 10 jaar een aantal stalsystemen ontwikkeld die zich afzetten tegen de traditionele manier van huisvesten, waarbij paarden voornamelijk individueel gehuisvest worden. De traditionele huisvesting beperkt paarden in het uitvoeren van natuurlijk gedrag, zoals foerageren, bewegen en het contact hebben met andere paarden. Deze nieuwe systemen claimen duurzamer te zijn en daarbij het welzijn van het paard voorop te stellen.

Maatschappelijk is het van groot belang dat de paardensector het welzijn van het paard weet te waarborgen. De invloed van de maatschappij op dierwelzijn groeit en de paardenhouders en paardeneigenaren moeten zich bewust worden van een bepaalde mate van bedrijfsblindheid die maatschappelijk niet geaccepteerd hoeft te worden.

Het zou daarom belangrijk kunnen worden, dat de paardenhouderij zich ontwikkelt op een manier die maatschappelijk gewenst is, omdat anders de kans bestaat dat de huidige manier van paarden houden niet langer wordt geaccepteerd.

Dit rapport kan aan paardenhouders en paardeneigenaren meer duidelijkheid verschaffen of natuurlijke paardenhouderij wel of niet de toekomst zal kunnen worden van de Nederlandse paardenhouderij, opdat ze hiermee rekening kunnen houden bij eventuele toekomstige nieuw- of verbouwplannen e.d.

1.2 Theoretisch kader

1.2.1 Natuurlijke behoeften

Er is in de literatuur veel bekend over de natuurlijke behoeften en het gedrag van paarden. Volgens van Dierendonck (2009, p. 47) zijn er tijdens 65 miljoen jaar evolutie, genetische eigenschappen in de soort verankerd. Met als gevolg dat een paard een aantal natuurlijke behoeften heeft, waaraan geen enkele selectieve fokkerij iets kan veranderen.

Een paard streeft onbewust constant naar het bevredigen van deze basisbehoeften. Hoe meer zijn omgeving hieraan voldoet, hoe beter het met zijn welzijn gesteld is.

Kuddedier

Het paard is van nature een kuddedier. Het is een sociaal dier die veel contact heeft met soortgenoten. In een kudde wordt een roofdier vroegtijdig opgemerkt en is er tijd om te vluchten. Paarden vertrouwen op deze overlevingsstrategie, die gebaseerd is op de hechte samenstelling van de kudde. Deze sterke sociale band tussen de dieren is dus van belang.

Het grootste deel van de paarden in Nederland is gedomesticeerd en wordt individueel of in een door de mens samengestelde groep gehouden. Uit onderzoek van Jensen & Andersson (2005) blijkt dat het domesticeren van paarden slechts invloed heeft gehad op bepaalde genen en dat deze genen vrijwel geen betrekking hebben op de gedragskenmerken, waardoor het 'van oorsprong natuurlijke gedrag' voornamelijk intact blijft.

Uit onderzoek naar het 'overleven' in een door de mens samengestelde groep van gedomesticeerde paarden, blijkt dat er tijdens het elkaar kriebelen of met elkaar spelen, endogene stoffen vrijkomen in de hersenen. Deze endogene stoffen hebben een zelf-belonend effect, waardoor een paard zich gelukkiger voelt. Daarbij komt dat kriebelen en, in mindere mate, spelen kunnen worden gerangschikt als 'ethologische behoefte'. Dit leidt tot de meest waarschijnlijke conclusie dat het kunnen uitvoeren van sociaal gedrag onmisbaar is voor gedomesticeerde paarden. Uit dit onderzoek blijkt dat hechte relaties cruciaal zijn voor de sociale band van individuele paarden. Gedomesticeerde paarden leven in een complex sociaal systeem waarbij zij hun sociale positie en voorkeursrelaties, door middel van sociale interactie, veiligstellen. Deze sociale relatie en communicatie, die teweeggebracht wordt door de aanmaak van endogene stoffen in de hersenen, lijken het belangrijkste overlevingsmechanisme voor paarden in kuddes. (van Dierendonck, 2012).

Foerageren en beweging

In de natuur besteden paarden zestig tot tachtig procent van de dag aan foerageren. Op zoek naar water, voedsel, mineralen en beschutting leggen paarden dagelijks gemiddelde afstanden af van vijf tot tien kilometer. Behoeftte aan voedsel en dus de noodzaak tot het vinden van voedsel is een belangrijke motivatie om te bewegen. Als de afstanden van voedsel en water ver uit elkaar liggen kunnen paarden wel afstanden van ruim vijftig kilometer per dag afleggen.

De dagelijkse beweging bestaat voornamelijk uit stappen. Zonder dreiging van gevaar, draven of galopperen (volwassen) paarden bijna niet. Naast foerageren rust een paard tien tot twintig procent van de tijd. De overige tien tot dertig procent van de tijd wordt besteed aan sociaal contact. (Neijenhuis, Westra, Verhoeven, van Wijhe-Kiezenbrink, Visser, 2012).

Van oorsprong grazen paarden op schralere gronden en eten zij gewassen die veel vezels bevatten. Deze vezels zijn noodzakelijk voor een gezonde darmflora en voldoende speekselproductie. Verhoudingsgewijs heeft een paard een kleine maag. In de natuur zal het paard dan ook niet langer dan vier uur vasten. Door langer te vasten schommelt de zuurgraad in de maag sterk, wat ongunstig is voor een gezonde darmflora. Een paard maakt zonder kauwen (in tegenstelling tot bijvoorbeeld mensen en honden) geen speeksel aan. Speeksel is belangrijk om het zuur in de maag en dunne darm

te neutraliseren. Te veel maagzuur vergroot de kans op maagzweren. Bij het kauwen van 1 kilo krachtvoer maakt een paard 1 liter speeksel aan, terwijl er bij het kauwen van 1 kilo ruwvoer 3,5 liter speeksel aangemaakt wordt. Ruwvoer hoort daarom de basis van het dieet te vormen. (Ellis, 2004.). Een paard zal minimaal 1% van zijn lichaamsgewicht aan droge stof uit ruwvoer per dag moeten krijgen. Teveel voer, ook teveel ruwvoer, kan ervoor zorgen dat het paard te dik wordt. Dit kan negatief kan zijn voor de gezondheid door een te hoge belasting van het bewegingsapparaat en waardoor bijvoorbeeld hoefbevangenheid kan ontstaan.

Een paard is gebouwd om vanaf de grond zijn voer en water op te nemen. Een paard drinkt zo'n 20 tot 50 liter water per dag. Het weer, het soort voer, de hoeveelheid voer en arbeid hebben invloed op het drinkgedrag. Een paard heeft ongeveer 2 liter water nodig per kilo droge stof uit voedermiddelen. (Nijenhuis et al., 2012).

Temperatuur

Paarden kunnen zich onder koude omstandigheden goed warm houden. De thermoneutrale zone ligt tussen de 5 en 25 °C. Het paard hoeft dan in feite niets extra's te doen om zijn lichaamstemperatuur op peil te houden. Zolang de conditie van het paard op peil is en de vacht de kans heeft gekregen om zich aan te passen aan de omstandigheden, kan het gerust bij -5 °C buiten zijn. Ook onder warme omstandigheden kunnen paarden zich over het algemeen goed handhaven. Paarden moeten wel de mogelijkheid krijgen om bij extreme omstandigheden een schuilplek te vinden, zoals bomen of een schuilstal tegen wind en felle zon. (Nijenhuis et al., 2012).

Slaap

Paarden slapen vooral staand, maar een klein deel van de slaapcyclus brengen ze liggend door. Van de drie uur slaap per dag, is de echte diep slaapfase (de REM slaap) maar 30 minuten. Hierbij moet het paard geheel plat op zijn zij kunnen liggen, omdat dan alle spieren ontspannen zijn. Om te slapen zoeken paarden een plek op waar zij zich veilig voelen en waar de ondergrond droog is. (Nijenhuis et al., 2012).

Frisse lucht

In de natuur loopt een paard buiten en is hij altijd voorzien van frisse lucht. Volgens Steenbergen (2014) zijn de longen van een paard zeer gevoelig en kan een slecht stalklimaat zorgen voor beschadigingen aan de longen. Stof, schimmels en ammoniak kunnen ervoor zorgen dat luchtwegen en longblaasjes geïrriteerd raken en dat paarden beginnen te hoesten. Slechte ventilatie in een stal zorgt voor ophoging van deze stoffen, daarom is veel frisse lucht zeer belangrijk voor een paard.

Stereotype gedrag

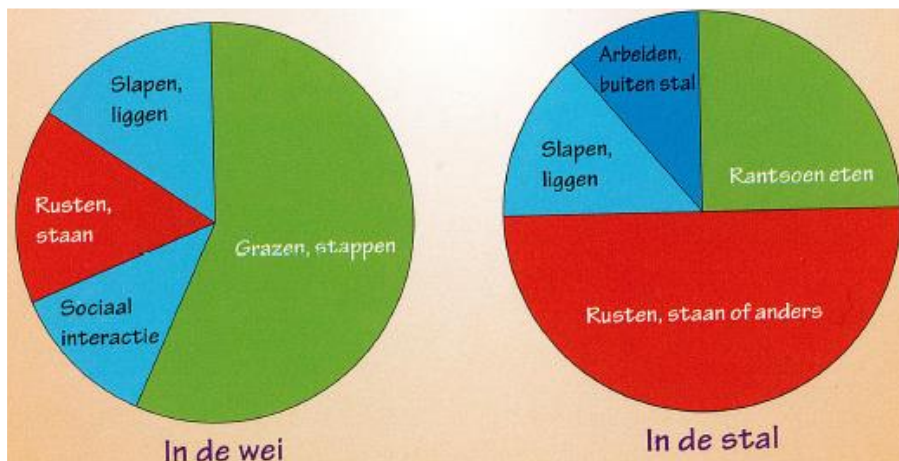
Van Dierendonck (2012) stelt dat problemen bij het houden van sociale dieren ontstaan vanwege het feit dat er grenzen worden gesteld aan het vertonen van natuurlijk gedrag.

Paarden die voor langere tijd individueel worden gehouden en daarbij weinig gelegenheid hebben om te foerageren, te bewegen en sociaal contact te hebben met andere paarden, lopen het risico om stereotypegedrag te ontwikkelen, zoals luchtzuigen, kribbebijten of weven.

Deze abnormale gedragingen, die ook wel stalondeugden worden genoemd, zijn veelal het gevolg van slecht management. Als paarden op hetzelfde bedrijf stereotype gedrag gaan vertonen, is dit niet omdat zij dit van elkaar overnemen, maar omdat ze in dezelfde (niet optimale) omstandigheden worden gehouden. (Laarakker, 2009, p. 70). Wordt er aan de basisbehoeften voldaan, dan ontstaat stereotype gedrag normaal gesproken niet. Als een paard eenmaal stereotype gedrag vertoont, zal het paard dit waarschijnlijk altijd blijven doen. Het is een overlevingsmechanisme geworden om met zijn chronische stress om te gaan. Een paard beperkingen opleggen, zoals het omdoen van een band tegen het luchtzuigen, geeft het paard alleen maar meer stress. (McGreevy, 1998).

1.2.2 Huisvesting

Om zoveel mogelijk aan de natuurlijke behoeften van paarden te voldoen, is de manier van huisvesting van groot belang. Zo wil de Sectorraad Paarden streven naar huisvesting waarbij recht wordt gedaan aan een goede samenhang tussen de behoefte aan sociale contacten, lichaamsbeweging, het natuurlijke eetgedrag en het voorkomen van lichamelijke of mentale ongemakken. In de Gids voor Goede Praktijken heeft de Sectorraad Paarden een aantal huisvestingseisen opgenomen, zoals de minimale afmetingen van een paardenbox en de minimale hoeveelheid tijd aan (vrije) beweging die een paard moet krijgen wanneer deze individueel gehuisvest staat.

Figuur 1. Vergelijking tussen de dagbesteding van een paard op stal en een paard in de wei. (Ellis, 2006).

Figuur 1 laat zien hoe de dag van een paard eruit ziet, wanneer het dier op stal staat of in de wei. Hierin is duidelijk terug te zien dat het individueel stallen, een paard duidelijk beperkt in zijn behoeften om te foerageren, te bewegen en het hebben van sociale interactie met andere paarden. De bestaande huisvestingssystemen zullen hierna kort worden beschreven.

Individuele huisvesting

Individuele stalling

Individuele boxen staan vaak in rijen opgesteld waarbij de zijwanden van de boxen helemaal dicht kunnen zijn (paarden kunnen geen andere paarden zien/ruiken), half dicht met aan de bovenkant tralies (paarden kunnen andere paarden zien/ruiken) of met alleen een halve wand er tussen (paarden kunnen elkaar zien en over de wand met elkaar kriebelen, maar kunnen elkaar ook bijten). Het kan zijn dat paarden een luik hebben in de muur of in de voorzijde van de box waardoor zij hun hoofd naar buiten kunnen steken. Figuur 2 laat een individuele stal zien waarbij de zijwanden dicht zijn en de voorzijde halfdicht met aan de bovenzijde tralies. In de achterwand zit een raam die al dan niet open kan, maar het paard gelegenheid biedt om naar buiten te kijken. Figuur 3 toont een individuele stal met één dichte wand, twee wanden waarbij de bovenzijde van tralies is voorzien en een voorzijde die halfopen is. De stal van figuur 3 geeft het paard de mogelijkheid om de paarden naast zich te zien en te ruiken.

Figuur 2. Individuele stal met dichte wanden.

Figuur 3. Individuele stal met 'open' karakter.

Individuele stalling met uitloop

Figuur 4. Individuele stal met uitlooppaddock.

Figuur 4 toont een individuele stal met uitloop. Deze uitloop biedt paarden de keuze of zij binnen of buiten willen staan. De uitloop geeft meer mogelijkheid tot beweging. De paarden kunnen over de rand van deze uitloop met elkaar neuzen of kriebelen.

De meeste paardenbedrijven en particuliere paardenhouders hebben een stal met individuele boxen. Eén van de grootste voordelen van een individuele stal is dat te zien is hoeveel het paard eet en het voerbeleid per individueel dier kan worden aangepast.

Groepshuisvesting

Groepshuisvesting wordt in Nederland traditioneel gebruikt bij opfokbedrijven. Veulens vanaf een maand of zes groeien vaak gezamenlijk op tot ze ongeveer tweeënhalf jaar zijn. Daarna verhuizen de paarden over het algemeen naar een individuele box en worden ze in training genomen. Tijdens deze opfokperiode staan de paarden 's zomers in de wei en 's winters in groepshokken, met soms een uitlooppaddock. Voor de oppervlakte per paard in een groepshok geldt $(2 \times \text{stokmaat})^2$, vermenigvuldigd met het aantal paarden. (Nijenhuis et al., 2012).

Figuur 5 toont een opfokstal zonder uitloop. In figuur 6 is een opfokstal met uitlooppaddock te zien. Hierbij worden de paarden zowel binnen als buiten gevoerd.

Figuur 5. Traditioneel opfokbedrijf.

Figuur 6. Opfokstal met uitlooppaddock.

Voldoende ruimte en onbeperkte ruwvoervoorziening zorgen ervoor dat paarden die lager in rang staan, toch voldoende voer kunnen opnemen en de ruimte hebben om voor dominante paarden opzij te gaan. Ten opzichte van individuele stalling sluit groepshuisvesting beter aan bij de natuurlijke behoeften van een paard. Er is de mogelijkheid voor sociale interactie en de paarden hebben (in geval van onbeperkte ruwvoervoorziening) meer tijd en ruimte om te foerageren en te bewegen. Voordelen van groepshuisvesting zijn onder andere de betere sociale ontwikkeling van een jong paard en er is minder arbeid nodig voor uitmesten en voeren. Een nadeel is dat paarden elkaar kunnen verwonden.

Natuurlijke huisvesting

Vanuit de paardenhouderij zelf is een groeiende belangstelling voor het houden van paarden op een meer natuurlijke manier. Dit uit zich in het feit dat er de afgelopen jaren verschillende duurzame paardenhouderijsystemen zijn ontwikkeld of overgenomen uit andere landen; zoals Hit actief, Paddock Paradise en PTV.

De overeenkomst tussen deze systemen is, dat de natuurlijke behoeften van paarden centraal staan: de paarden worden in groepen gehouden en hebben de mogelijkheid te bewegen en te foerageren. Om de systemen waarbij de natuurlijke behoeften van paarden centraal staan, te onderscheiden van de 'traditionele' stalsystemen, zal deze nieuwe groep in de rest van dit onderzoek worden aangeduid als 'natuurlijke paardenhouderijen'.

In de brochure 'Paardenhouderijen vergeleken: Out of the box' (Nijenhuis et al., 2012) worden verschillende natuurlijke paardenhouderijen met elkaar vergeleken. Deze houderijsystemen zijn de afgelopen tien jaar ontwikkeld. Kanttekening hierbij is dat dit alleen theorie betreft en dat de praktijkervaringen ontbreken.

De verschillende bestaande natuurlijke stalsystemen (Hit actief, Paddock Paradise en PTV) zullen hierna kort worden uitgelegd.

1.2.1 Hit actief stal

Het Hit actief systeem is afkomstig uit Duitsland en is een systeem waarbij paarden in een groep worden gehouden, ruimte hebben om te bewegen, interactie met elkaar kunnen hebben en waarbij vaak kleine porties voer wordt aangeboden. De paarden lopen voornamelijk buiten en kunnen terecht in een binnenruimte. Er zijn meerdere ruwvoerstations en één of meer krachtvoerstations, die zo staan afgesteld dat paarden dag en nacht porties voer krijgen. Door de voerstations en de watervoorziening niet te dicht bij elkaar te zetten, zorgt dit ervoor dat het paard 'moet' bewegen om op de gewenste plek te komen. De ondergrond is gedeeltelijk verhard. Het grootste deel waar de

paarden lopen bestaat uit kunststof roosters, met daaroverheen een laag zand. De bodem in en rondom de voerstations bestaat uit klinkers.

Figuur 7. Paarden lopen vrij rond in het Hit actief systeem.

1.2.2 Paddock Paradise

Paddock Paradise is afkomstig uit Amerika en is een systeem waarbij paarden buiten in een groep worden gehouden en worden uitgedaagd om over een natuurlijk pad te trekken op zoek naar eten en drinken. Het pad kan uit een combinatie van verschillende ondergronden bestaan. Het idee hierachter is dat de hoeven van een paard op die manier op een natuurlijke manier kunnen slijten. Als een ondergrond alleen maar uit tegels of steen bestaat, slijten de hoeven te hard en als de ondergrond alleen maar uit zand bestaat, slijten de hoeven te minimaal waardoor een hoefsmid nodig zal zijn om te hoeven te onderhouden (er vanuit gaande dat paarden niet op hoefijzers staan). Een Paddock Paradise heeft meestal een schuilstal of meerdere schuilgelegenheden (zoals bosschage of een schutting) langs het pad.

Figuur 8. Paddock Paradise waarbij paarden worden uitgedaagd op pad te gaan, op zoek naar eten.

1.2.3 PTV Stal

De grondgedachte van de PTV stal is een 'binnenweide', die het dierwelzijn verbetert en efficiënt is qua huisvestingskosten en arbeid. De stal bestaat uit een grote ruimte die enerzijds opgedeeld is in een foerageer/vrijloopgebied op verharde ondergrond en anderzijds in een strobed waar paarden kunnen liggen. De glazen overkapping (met folielaag op het dak) laat wel daglicht, maar niet de volledige warmte van de zon door. De buitenwanden van de stal zijn +/- 1,5 meter hoog met daarboven windbreekgaas dat eventueel open of dicht kan. Dit open karakter zorgt voor veel licht en

frisse lucht. Via een automatisch voersysteem, wordt er meerdere keren per dag ruwvoer (gemengd met krachtvoer) in een voergoot aangeboden.

Figuur 9. PTV systeem, ook wel 'binnenweide' genoemd.

1.2.3 Paardenwelzijn

Het kan op termijn verplicht worden om naar een meer natuurlijke paardenhouderij over te gaan, hetzij door de overheid, hetzij door de klanten. De volgende vragen komen dan op:

- Hoeveel weten paardenhouders en eigenaren van de natuurlijke behoeften?
- Hoeveel waarde hechten ze aan dit dierenwelzijn?
- Wachten ze op een verplichting vanuit de overheid voor ze iets veranderen?
- Zijn paardensporters en paardeneigenaren bereid hiervoor meer te betalen?

Er zijn in Nederland een aantal overkoepelende belangenbehartigers en verenigingen voor paardenhouders, paardeneigenaren en paardensporters. Ze staan qua verantwoording een beetje tussen de overheid/maatschappij en paardenhouders in. Ze hebben ieder hun eigen programma aangaande het welzijn van paarden. Hieronder een paar voorbeelden:

Sectorraad paarden

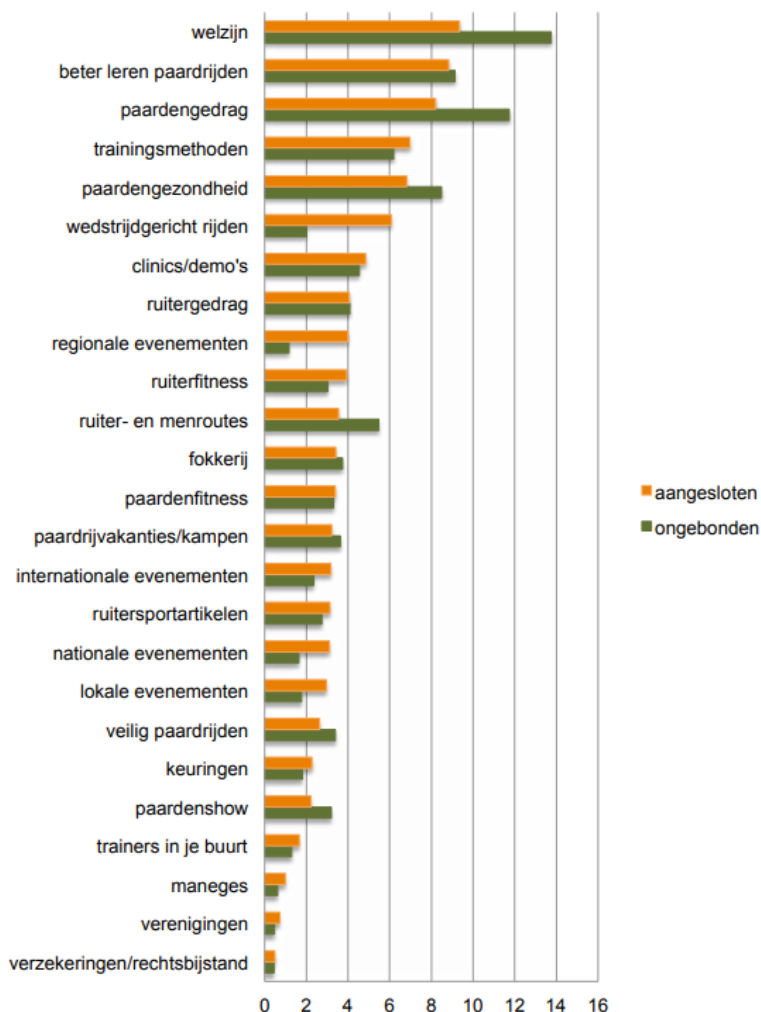
De Sectorraad Paarden heeft de Gids voor goede Praktijken geschreven. Hierin staan welzijnseisen voor paardenhouderijen en particulieren. Via hun website is het sinds 14 november 2014 mogelijk voor paardeneigenaren om een welzijnscheck in te vullen voor hun paard (Sectorraad Paarden, 2014). De speerpunten uit de Gids voor goede praktijken komen voorbij. Zo worden er onder andere vragen gesteld over de afmeting van de stal, de mogelijkheid en tijdsduur van beweging en het voerbeleid. Na het invullen van de vragen volgt een rapport met toelichting en advies per vraag. Een voorbeeld blad van één van de onderwerpen is in de bijlage opgenomen.

KNHS

De paardensportorganisatie KNHS heeft onder hun leden een onderzoek gedaan. Dat is het 'Het grote paardensportonderzoek 2015' (KNHS, 2015). Hieruit blijkt, zie onderstaande figuur 10, dat de paardensporters die vakbladen zoals 'Paard & Sport', 'Bit' en 'Hoefslag' lezen, als belangrijkste leesthema kiezen voor het onderwerp 'Welzijn'. Daarnaast staan ook 'paardengedrag' en 'paardengezondheid' in de top 5 van de door paardensporters belangrijk bevonden thema's.

Onderwerp 6: Een overzicht van alle thema's die aangesloten- en ongebonden paardensporters belangrijk vinden

Figuur 25: Welke thema's vindt de paardensporter belangrijk

Figuur 10. Belangrijke thema's van paardensporters.

Keurmerk Paard en Welzijn

In 2014 is het Keurmerk Paard en Welzijn (Keurmerk Paard en Welzijn, 2014) opgericht. Deze organisatie ondersteunt en adviseert bedrijven in het bevorderen van het welzijn van paarden. Er zijn drie algemene voorwaarden waaraan een bedrijf minimaal moet voldoen, voordat zij het keurmerk kunnen aanvragen. Dit zijn:

- geen prikkeldraad;
- geen stands (tenzij gebruikt voor poetsen en opzadelen);
- schuilmogelijkheden/boschage voor paarden die langer dan acht uur buiten staan.

Het bedrijf wordt eerst bezocht door een KPW inspecteur. Als deze het goedkeurt, volgt er een keuring door een KPW dierenarts. De KPW inspectie behelst meer dan 1000 parameters. Voor gezondheid en voeding dient minimaal een 7,5 behaald te worden. Daarnaast is sociaal contact vereist.

Paardenbedrijven die aan de welzijnsnormen voldoen ontvangen een KPW keurmerk met certificaat. Dit keurmerk is een erkenning voor hun streven naar paardenwelzijn. Sinds de oprichting zijn er slechts 17 bedrijven die aan dit keurmerk voldoen, wat neerkomt op nog geen 1% van de alle paardenbedrijven.

Knowledge gap

Uit de theorie is veel informatie te vinden over natuurlijke behoeften, dierwelzijnseisen en huisvestingssystemen voor paarden. Er is ook bekend dat de invloed van de maatschappij en politiek op dierwelzijn groeiende is. Het is niet bekend hoe groot de invloed van de maatschappij en politiek op de Nederlandse paardenhouderij gaat worden. Ook niet bekend is of paardenhouders en – eigenaren zich bezig houden met deze maatschappelijke en politieke invloed.

Daarnaast is uit de theorie niet gebleken hoe paardeneigenaren en – houders tegenover natuurlijke paardenhouderij staan. Het is onbekend hoe de natuurlijke paardenbedrijven in de praktijk bevallen en of klanten bereid zijn meer te betalen voor een natuurlijke paardenhouderij.

Voor het opvullen van de knowledge gap zullen interviews en enquêtes worden gehouden. De doelgroep van de interviews zijn paardenhouders. Deze groep bestaat uit onder andere ondernemers van pensionstallen, maneges en handelsstallen.

De respondenten van de enquêtes zijn paardensporters en –eigenaren.

Het handelingsprobleem van dit onderzoek is:

Hoe kunnen paardenhouders en -eigenaren bewust worden van de toenemende maatschappelijke druk aangaande paardenwelzijn, om eventueel over te gaan naar een natuurlijke paardenhouderij.

Middels een enquête onder paardeneigenaren en -sporters en bedrijfsinterviews gaat onderzocht worden of bovenstaande knowledge gap en handelingsprobleem kunnen worden opgelost.

De nadruk in deze enquête en interviews ligt dan bij de hoeveelheid kennis, bestaand en nieuw, van de paardenhouders, -eigenaren en -sporters en hun visie aangaande paardenwelzijn en de toekomst.

De financiële kant wordt in dit onderzoek niet uitgewerkt. Er wordt alleen gevraagd of mensen in principe bereid zijn meer te betalen, voor een natuurlijke paardenhouderij.

Dilemma's/belangenverstrengelingen

De maatschappij kan strengere welzijnseisen gaan stellen en daarmee de paardenhouders en -eigenaren op hogere kosten jagen. Als het van beide kanten in goed overleg gebeurt, in samenwerking met de tussenliggende partijen (zoals de Sectorraad Paarden en de FNRS), kan er met een ruime overgangstermijn of redelijke eisen, veel mogelijk worden.

1.3 Hoofdvraag en deelvragen

Hoofdvraag:

In hoeverre is natuurlijke paardenhouderij de toekomst van de Nederlandse paardenhouderij?

Deelvragen:

1. Zijn paardenhouders zich bewust welke gevolgen de groeiende maatschappelijke en politieke invloed heeft op hun bedrijf.
2. Zijn paardeneigenaren zich bewust van de maatschappelijke en politieke invloed op paardenwelzijn?
3. Hoe groot is de behoefte van paardenhouders naar natuurlijke paardenhouderij?
4. Hoe groot is de behoefte van paardensporters naar natuurlijke paardenhouderij?
5. Hoe groot is de behoefte van paardeneigenaren naar natuurlijke paardenhouderij?
6. Wat zijn tot nu toe de (praktijk) ervaringen van natuurlijke paardenhouderijen?

Om antwoord op de deelvragen te krijgen zullen er interviews worden gehouden met paardenhouders en zal er onder paardeneigenaren en -sporters een enquête worden afgenomen.

Deelvragen die beantwoord kunnen worden na het houden van de interviews zijn 1, 3 en 6.

Deelvragen die beantwoord kunnen worden na het uitwerken van de enquêtes zijn 2, 4 en 5.

1.4 Doelstelling

Het onderzoek moet antwoord geven op de deelvragen en daarmee ook de hoofdvraag beantwoorden. Het onderzoek geeft inzicht in hoeverre paardenhouders en -eigenaren zich bewust zijn van het paardenwelzijn in hun eigen stal. Door het onderzoek kunnen zij zich realiseren dat er misschien vanuit de maatschappij en politiek wel strengere richtlijnen gaan komen met betrekking tot natuurlijke paardenhouderij.

De resultaten van het onderzoek zullen worden uitgewerkt in het afstudeerwerkstuk. Dit afstudeerwerkstuk zal voor iedereen die geïnteresseerd is in paardenwelzijn beschikbaar worden. Het afstudeerwerkstuk wordt via de Green I Catalogus en HBO Kennisbank beschikbaar gesteld , zodat de gewonnen informatie voor alle geïnteresseerden online te verkrijgen is.

Na het lezen van het afstudeerwerkstuk is het de bedoeling dat de doelgroep meer kennis heeft over paardenwelzijn en daarmee bewuster kiest voor een zo goed mogelijke huisvesting voor zijn paard.

Hoofdstuk 2. Aanpak

Om de deelvragen te kunnen beantwoorden was het doen van onderzoek noodzakelijk. Hierbij is gekozen om enquêtes af te nemen onder paardensporters, -eigenaren en –houders en daarnaast interviews te houden met hippische ondernemers van enkele natuurlijke en traditionele paardenhouderijen.

Enquêtes

De KNHS telt 135.000 leden met één of meerdere eigen paarden en 400.000 actieve ruiters (KNHS, 2016). Aangezien uit een online steekproefcalculator bleek dat de steekproefgrootte niet veel wijzigt voor een populatie groter dan 20.000, is er van dit getal uitgegaan (Checkmarket, 2018). Met een foutenmarge van 5% en een betrouwbaarheidsniveau van 95% betekende dit dat voor de vereiste steekproefgrootte 384 paardensporters en -eigenaren de enquête moesten invullen.

In eerste instantie was het de bedoeling om de enquête via SurveyMonkey te maken, alleen was er geen mogelijkheid om de tekst met afbeeldingen van de natuurlijke paardenhouderijen toe te voegen. Dit was echter wel noodzakelijk, omdat anders een deel van de vragen niet beantwoord kon worden.

Via Checkmarket kon het toevoegen van tekst en afbeeldingen wel. Daarnaast boden zij een pakket aan met 400 enquêtes.

Het ontwerpen van de online enquête heeft veel tijd gekost omdat halverwege overgeschakeld moest worden naar Checkmarket. Toen de enquête af was is deze via Facebook, Bokaal.nl en twitter gedeeld. Binnen een week was de enquête al 389 keer ingevuld, waarna het uitwerken van de gegevens kon beginnen.

De resultaten van de enquête zijn via een uitdraai in PDF en via een kruistabel in Excel verwerkt. De uitwerking van de enquêtes is te vinden in de bijlagen.

Interviews/bedrijfsbezoeken

Er zijn zeven interviews afgenomen met hippische ondernemers. Een deel hiervan was in combinatie met een bedrijfsbezoek, zodat de natuurlijke paardenhouderijen in de praktijk konden worden bekeken. Aangezien de meeste stalsystemen in Nederland individuele boxen hebben, is er gekozen om vier ondernemers met een traditioneel systeem te interviewen en daarnaast de ondernemers van de drie natuurlijke systemen (Hit actief, PTV en Paddock Paradise) te interviewen. De uitwerking van de interviews is te vinden in de bijlagen.

Na het afnemen van de enquête en het houden van de interviews/bedrijfsbezoeken, konden de volgende deelvragen beantwoord worden:

1. Zijn paardenhouders zich bewust welke gevolgen de groeiende maatschappelijke en politieke invloed heeft op hun bedrijf.
2. Zijn paardeneigenaren zich bewust van de maatschappelijke en politieke invloed op paardenwelzijn?
3. Hoe groot is de behoefte van paardenhouders naar natuurlijke paardenhouderij?
4. Hoe groot is de behoefte van paardensporters naar natuurlijke paardenhouderij?
5. Hoe groot is de behoefte van paardeneigenaren naar natuurlijke paardenhouderij?
6. Wat zijn tot nu toe de (praktijk) ervaringen van natuurlijke paardenhouderijen?

Deelvragen die beantwoord konden worden na het houden van de interviews zijn 1, 3 en 6.

Deelvragen die beantwoord konden worden na het uitwerken van de enquêtes zijn 2, 4 en 5.

Hoofdstuk 3. Resultaten

In de voorbereidende fase bleek er in de literatuur veel informatie te zijn over natuurlijke behoeften van paarden, verschillende huisvestingssystemen en dierwelzijnseisen. Daarnaast is het duidelijk dat de invloed van maatschappij en politiek op dierwelzijn groeiende is.

Uit de knowledge-gap bleek dat niet bekend is of paardeneigenaren de natuurlijke behoeften, natuurlijke huisvestingssystemen en dierwelzijnseisen van paarden kennen en hoe zij de maatschappelijk en politieke invloed ten opzichte van de paardensector zien. Uit de literatuur is ook niet gebleken hoe de verschillende natuurlijke paardenhouderijen in de praktijk bevallen en in hoeverre er in de Nederlandse paardensector behoefte is aan natuurlijke paardenhouderijen.

Er zijn niet alleen vragen in de enquête opgenomen die de deelvragen moesten beantwoorden, maar ook algemene vragen om te kijken in hoeverre er voldaan wordt aan bepaalde welzijnseisen en of de Nederlandse paardeneigenaren en –houders de natuurlijke behoeften van paarden kennen. Dit waren een aantal vragen die in de knowledge-gap naar voren kwamen.

De algemene vragen dienden om antwoord te krijgen op de volgende vragen:

- Kennen paardeneigenaren en-houders natuurlijke behoeften van paarden?
- Hoe is het gesteld met het welzijn van de Nederlandse paarden? Wordt er aan een aantal welzijnseisen voldaan?
- Zijn Nederlandse paardensporters, -eigenaren en –houders bekend met natuurlijke huisvestingssystemen?

Nadat de resultaten van de algemene vragen zijn uitgewerkt, zullen de deelvragen per paragraaf uitgewerkt worden. De deelvragen zijn:

1. Zijn paardenhouders zich bewust welke gevolgen de groeiende maatschappelijke en politieke invloed heeft op hun bedrijf?
2. Zijn paardeneigenaren zich bewust van de maatschappelijke en politieke invloed op paardenwelzijn?
3. Hoe groot is de behoefte van paardenhouders naar natuurlijke paardenhouderij?
4. Hoe groot is de behoefte van paardensporters naar natuurlijke paardenhouderij?
5. Hoe groot is de behoefte van paardeneigenaren naar natuurlijke paardenhouderij?
6. Wat zijn tot nu toe de (praktijk)ervaringen van natuurlijke paardenhouderijen?

3.1 Uitwerking algemene vragen

Om erachter te komen of de respondenten natuurlijke behoeften van paarden kennen, was de vraag zo opgesteld dat men meerdere antwoorden kon kiezen. Tussen de vijf opties zaten drie natuurlijke behoeften. De overige twee opties (behoefte om op gezette tijden eten te krijgen en behoefte aan 8 uur nachtrust) is op veel paardenbedrijven onderdeel van het management, maar zijn geen natuurlijke behoeften. Volgens Neijenhuis et al. (2012) besteden paarden in de natuur zestig tot tachtig procent van de dag aan foerageren en zijn ze niet gebonden aan vaste tijdstippen waarop zij eten. Daarnaast is van de drie uur slaap per dag, de echte diepe slaapfase (de REM slaap) maar 30 minuten. Paarden in de natuur zullen niet acht uur achtereenvolgend rusten.

12. Kunt u 3 natuurlijke behoeften van paarden aanvinken?

(Elke respondent kon MEERDERE antwoorden kiezen.)

Antwoord	Totaal	% van antwoorden	%
Behoefte aan frisse lucht	266		87
Behoefte aan contact met andere paarden	303		99
Behoefte om op gezette tijden eten te krijgen	58		19
Behoefte aan minimaal 8 uur nachtrust	13		4
Behoefte aan veel vrije beweging	301		98

Uit de enquête blijkt dat de meeste respondenten de natuurlijke behoeften van paarden kennen. De 3 natuurlijke behoeften (contact met andere paarden 99%, veel vrije beweging 98% en behoefte aan frisse lucht 87%) werden het vaakst door de respondenten aangevinkt.

Om erachter te komen hoe het met het welzijn van Nederlandse paarden gesteld is, zijn er in de enquête vier vragen voor paardeneigenaren en -houders opgenomen. Dit waren vragen over de minimale afmetingen van de stal, het aantal uur beweging per dag, de toegang tot schoon drinkwater en de mogelijkheden tot het hebben van contact met andere paarden.

2. HUISVESTING EN BEWEGING

> Boxoppervlakte

Er zijn regels voor minimale staloppervlakten bij de individuele huisvesting van paarden. (zie tabel 1) Het houden van paarden in stands wordt per 1 januari 2017 verboden.

Tabel 1. Minimale staloppervlakte voor individuele huisvesting

Categorie	Staloppervlakte (m ²)
Pony's < 1,56 m	(2 x stokmaat (m)) ²
Paarden > 1,56 m	10
Hoogdrachtige merries voor veulenen	12
Merrie met veulen	12

7. Zie bovenstaande tabel. Voldoet de box van uw paard aan de minimale afmetingen?

Antwoord	Totaal	% van antwoorden	%
Ja	175		57
Nee	19		6
Ik weet het niet zeker, maar denk het wel	41		13
Ik weet het niet zeker, maar denk het niet	7		2
Niet van toepassing	67		22

Uit de kruistabel blijkt dat 'Niet van toepassing' alleen werd gekozen door respondenten wiens paarden worden gehouden in een groepshuisvesting (al dan niet met uitloop) of onbeperkt toegang hebben tot weiland/paddock met schuilstal of bosschage.

6% van de respondenten weet zeker aan dat hun individuele box niet voldoet aan de minimale afmetingen. Daarnaast weet 15% van de respondenten niet zeker of de box aan de minimale afmetingen voldoet.

8. Hoeveel beweging krijgt u paard gemiddeld per dag? Het gaat hierbij om training en vrije beweging.

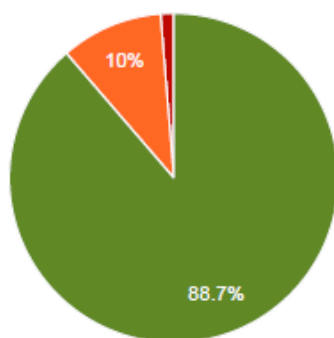
Tabel 2. Aantal uren beweging van paarden in zomer- en wintermaanden.

Aantal uur beweging	's Winters		's Zomers	
	Aantal respondenten	%	Aantal respondenten	%
Minder dan 1 uur per dag	8	2,5%	3	0,9%
1 à 2 uur per dag	29	9,2%	5	1,6%
3 à 4 uur per dag	51	16,1%	14	4,4%
6 à 8 uur per dag	74	23,4%	55	17,2%
8 à 24 uur per dag	154	48,7%	242	75,9%

De respondenten konden bij bovenstaande vraag invullen hoeveel beweging hun paard per dag kreeg. 82% van het totaal aantal respondenten heeft de vraag ingevuld.

Volgens de Gids voor Goede Praktijken moet een paard dat individueel gehuisvest staat minimaal vier uur beweging per dag krijgen. In de winter krijgt 28% van de paarden minder dan vier uur per dag beweging. In de zomer ligt dit aantal aanzienlijk lager, namelijk 7%.

9. Heeft uw paard altijd toegang tot schoon drinkwater?

- 89% - Mijn paard heeft altijd vrije toegang tot schoon water (in de stal en in de paddock/weide)
- 10% - Mijn paard heeft soms korter dan 4 uur geen vrije toegang tot schoon water (bijv. in de paddock)
- 1% - Mijn paard heeft soms langer dan 4 uur geen vrije toegang tot schoon water (bijv. in de paddock)

n=309

In de richtlijnen van de Gids voor Goede praktijken staat opgenomen dat een paard vrije toegang tot voldoende schoon drinkwater moet hebben. 11% van de respondenten heeft aangegeven dat hun paard niet altijd toegang heeft tot schoon drinkwater. Hiervan heeft 10% soms korter dan vier uur

geen vrije toegang tot schoon drinkwater en heeft 1% soms langer dan vier uur geen vrije toegang tot schoon water.

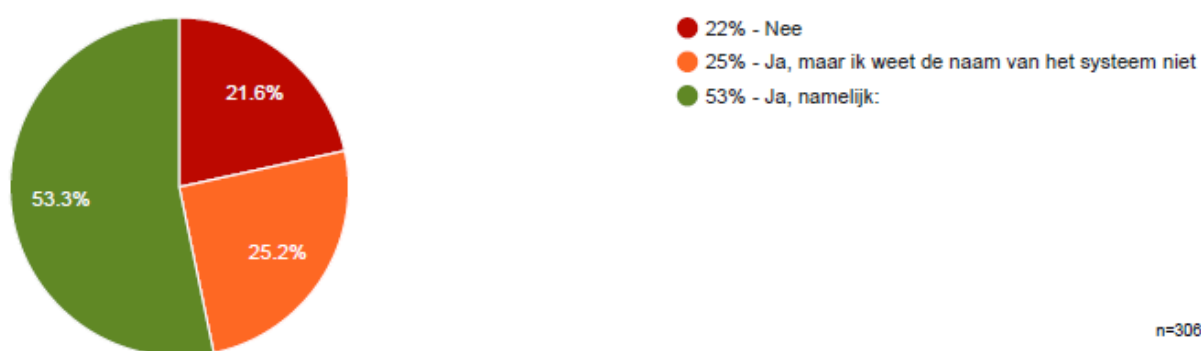
10. Wat voor contact kan het paard met andere paarden maken vanuit de stal/paddock/weide?

(Elke respondent kon slechts ÉÉN van de volgende antwoorden kiezen.)

Antwoord	Totaal	% van antwoorden	%
Er is volledig contact mogelijk, het paard loopt samen met een ander paard in de box/paddock/weide	160		52
Het paard kan gedeeltelijk groomen/kriebelen met een ander paard. (Stal heeft bijv. een half hoge afscheiding)	8		3
Het paard kan met een ander paard neuscontact maken door bijv. tralies of een half open deur	19		6
Een combi van bovenstaande opties, bijvoorbeeld in de stal alleen contact via tralies, maar in de paddock/weide volledig contact	105		34
Het paard kan een ander paard zien, maar er is geen lichamelijk of neuscontact mogelijk	1		0
Het paard kan geen ander paard zien of lichamelijk of neuscontact maken.	5		2
Anders, namelijk:	11		4

In de Gids voor Goede Praktijken staat opgenomen dat sociaal contact (zien, besnuffelen of aanraking) met andere paarden dagelijks mogelijk moet zijn. Slechts 2% van de respondenten geeft aan dat het paard geen ander paard kan zien of lichamelijk of neuscontact maken.

Om erachter te komen of paardensporters, -eigenaren en -houders bekend zijn met natuurlijke huisvestingssystemen, is de volgende vraag in de enquête opgenomen:
Kent u in Nederland stalsystemen waarbij de natuurlijke behoeften van paarden centraal staan?

21,6% van de respondenten kent geen natuurlijk stalsysteem.

Van de 'Ja, namelijk:' werd Paddock Paradise 48x genoemd, Hit actief 19x genoemd en werden combinaties van verschillende systemen 76x genoemd. Daarnaast werd een aantal namen van stallen genoemd, zoals Stal Mansour (Hit actief).

Keurmerk Paard en Welzijn

In het onderzoek zaten drie vragen over paardenwelzijns 'keurmerken'. In onderstaande tabel is te zien dat veel respondenten nog nooit van de Gids voor Goede Praktijken of de paardenwelzijnscheck hebben gehoord.

Tabel 3. Kennis respondenten, er werd gevraagd of ze het keurmerk, de Gids voor Goede praktijken en de welzijnscheck kenden.

	Kent u het Keurmerk Paard en Welzijn?	Kent u de Gids voor Goede Praktijken?	Heeft u de paarden welzijnscheck weleens gedaan?
Ja	50%	18%	20%
Nee	28%	31%	34%
Nooit van gehoord	22%	51%	47%

Het Keurmerk Paard en Welzijn werd in de volgende enquête vraag beschreven. De vraag was of men vond dat het keurmerk een duidelijke meerwaarde had voor een bedrijf. In onderstaande tabel is te zien dat alle mensen deze vraag uiterst positief beantwoordden, zowel de respondenten die het keurmerken, de richtlijnen en de welzijnscheck kenden, als door de mensen die er nog nooit van hadden gehoord.

Tabel 4. Meerwaarde van het Keurmerk Paard en Welzijn.

	Heeft het Keurmerk Paard en Welzijn meerwaarde?	Kent u het Keurmerk Paard en Welzijn?			Kent u de Gids voor Goede praktijken?			Heeft u de paarden welzijnscheck weleens gedaan?		
	Totaal	Ja	Nee	Nooit van gehoord	Ja	Nee	Nooit van gehoord	Ja	Nee	Nooit van gehoord
Ja	65%	65%	68%	63%	67%	69%	61%	78%	62%	59%
Nee	23%	23%	23%	22%	21%	22%	25%	16%	26%	28%
Anders	12%	12%	10%	51%	13%	8%	15%	7%	13%	13%

Duidelijk is te zien dat er eigenlijk geen spreiding is tussen de mensen die wel kennis hadden van bovenstaande 'keurmerken' en de mensen die het niet kenden of er zelfs niet van hadden gehoord.

Huisvesting en behoefte aan natuurlijke paardenhouderij

Uit onderstaande tabel blijkt dat 56% van de paarden in een individuele box wordt gehouden. De overige 44% houdt zijn paard in zekere zin op een natuurlijke wijze, doordat ze de paarden in een groep houden en/of onbeperkt toegang bieden tot weidegang/paddock.

Van de paardeneigenaren geeft in totaal 70% aan zijn paard graag of heel graag op een natuurlijke paardenhouderij te willen hebben staan. Er is hierin een verschil te zien tussen eigenaren die hun paarden individueel hebben gehuisvest of in een groep. Dit is terug te zien in tabel 12.

Tabel 5. Type huisvesting, eigenaren konden aangeven hoe de huidige huisvesting van hun paard eruit ziet.

Type huisvesting	Percentage
Individuele stal (al dan niet met uitloop)	56%
Groepshuisvesting (al dan niet met uitloop)	5%
Onbeperkt toegang tot weiland of paddock met schuilstal	34%
Anders	5%

In bovenstaande tabel is te zien dat van de groep eigenaren, 56% zijn paard individueel heeft gehuisvest. De overige 44% van de paarden wordt al op vrij natuurlijke manier gehouden, namelijk middels groepshuisvesting of onbeperkt toegang tot weidegang/paddock.

In onderlinge vergelijking tussen provincies komen vrijwel geen opvallende resultaten naar voren. Over alle provincies gemiddeld wil 50% graag dat zijn paard op een natuurlijke paardenhouderij staat.

Als er naar de resultaten gekeken wordt voor wat betreft de behoefte aan natuurlijke paardenhouderij is dit in Zuid Holland 80%, in Utrecht 83%, in Overijssel 84% en in Zeeland 90%. In Zeeland zijn meer respondenten die hun paarden onbeperkt toegang tot weidegang/paddock bieden, maar is er toch behoefte aan natuurlijke paardenhouderijen.

In Utrecht biedt 61% van de respondenten hun paarden onbeperkte toegang tot weidegang/paddock. In Zeeland is dit 88%.

En in Zuid-Holland heeft 19% van de paarden onbeperkt toegang tot weidegang/paddock. In Overijssel is dit 25%.

Tabel 6. Mogelijkheid tot onbeperkt weidegang/paddock ten opzicht van de behoefte aan natuurlijke paardenhouderij.

Provincie	Percentage paardeneigenaren waarbij hun paarden onbeperkt toegang hebben tot weide/paddock	Percentage behoefte aan natuurlijke huisvesting
Utrecht	61%	83%
Zeeland	88%	90%
Zuid-Holland	19%	80%
Overijssel	25%	84%

Op de vraag naar welke van de genoemde drie natuurlijke paardenhouderijen de voorkeur uit zou gaan, kiest 1% voor de PTV stal, 9% voor Hit-actief en 38% Paddock Paradise. 17% kiest voor een combinatie Hit actief, PTV en Paddock Paradise. 23% kiest voor een combi tussen traditionele stalling en één of meer van de natuurlijke systemen. 11% kiest geen voor geen van deze systemen. In onderstaande tabel valt op dat als eigenaren hun paard al in een groepsstal hebben stal of onbeperkt toegang tot weide/paddock bieden, ze aanzienlijk meer kiezen voor natuurlijke paardenhouderij zoals Paddock Paradise.

Tabel 7. Voorkeur systeem ten opzichte van huidige huisvesting.

Totale percentage		Individuele stal	Individuele stal + uitloop	Groepsstal	Groepsstal + uitloop	Onbeperkt weidegang/paddock
9%	Hit actief	11%	0%	0%	0%	8%
1%	PTV	2%	0%	0%	0%	0%
38%	Paddock Paradise	23%	11%	80%	60%	61%
17%	Combi natuurlijke systemen	11%	22%	0%	30%	21%
23%	Combi NP + traditioneel	35%	56%	20%	10%	5%
11%	Geen van deze systemen	17%	11%	0%	0%	5%

De eigenaren die nu al groepshuisvesting (al dan niet met uitloop) of onbeperkt toegang tot weide/paddock kiest 0% voor PTV, 7% voor Hit actief en 61% voor Paddock Paradise.

Van de individuele (+ uitloop) stallen kiest 11% voor Hit actief, 2% voor PTV en 23% voor Paddock Paradise. Hiervan kiest ook nog 11% voor een combinatie van de drie natuurlijke systemen. 35% zou graag een combi tussen traditionele en één van deze natuurlijke systemen willen.

Van de groep eigenaren die hun paarden al individueel hebben gehuisvest, kiest 21% voor een combi van de natuurlijke systemen. 6% wil een combi tussen een traditionele stal en een natuurlijk systeem.

Toekomst Nederlandse paardenhouderij

Van de respondenten denkt 92% dat over 20 jaar, minimaal 10% van alle huidige stalsystemen is aangepast naar een natuurlijker systeem.

Daarnaast verwacht 39% van de respondenten dat er een wettelijk Paardenbesluit zal gaan komen.

3.2 Uitwerking deelvragen

§ 3.2.1. Zijn paardenhouders zich bewust welke gevolgen de groeiende maatschappelijke en politieke invloed heeft op hun bedrijf?

Uit de interviews blijkt dat juist de paardenhouders met een natuurlijke paardenhouderij zich bewust zijn van de invloed van de maatschappij. Zij krijgen natuurlijk ook de meest kritische klanten, die bewust voor hun stalsysteem kiezen.

De invloed van de sociale media wordt ook goed gezien, vooral door de jongere hippische ondernemers (T. Hiemstra en J. Valk). Die zitten zelf meer op facebook en twitter en zien hoe snel misstanden worden doorgegeven en de wereld over vliegen. Dierenwelzijn is echt een trend (H. Boelens PTV) en geen hype (J. Valk) en in alle sectoren terug te zien. Daaruit ontstaan vaak overheidsregels, omdat ook de politiek wil scoren.

Over het algemeen geven de geïnterviewde hippische ondernemers aan dat ze niet op overheidsbemoeienis zitten te wachten. Ze hopen dat eventuele overheidsmaatregelen niet zo'n vaart zullen lopen. Qua welzijnseisen denken ze dat ze wel goed uitkomen. Er is uiteraard ook een bepaalde mate van gewoontes.

Het is ook niet altijd mogelijk om dingen te veranderen. Vanwege de krappe ruimte, oude historie, te weinig geld of geen zeggenschap.

Soms is er juist meer vraag naar overheidsregels, zoals paardenhoudster T. Hiemstra aangeeft dat ze graag een meldingsplicht zou hebben voor besmettelijke paardenziektes.

Over het algemeen willen ze huisvestingsregels liever vanuit de Sectorraad Paarden dan vanuit de overheid. De sectorraad moet er voor zorgen dat iedereen de eisen en regels kent en naleeft. De sector kan zich dan naar de maatschappij en politiek verantwoorden (R. Steijn). Dan hoeft de overheid geen regels te maken die misschien minder praktisch zijn. De paardensector zit er niet op te wachten om net zo uitgeknepen te worden als de melkveehouderij (J. Steunebrink). Maar mevrouw Heringa (manege Harkstede) denkt dat er wel wettelijke regels gaan komen, omdat de invloed van de sociale media zo groot is.

Uit de enquête blijkt dat van de groep paardeneigenaar/houders 46% verwacht dat er een wettelijk paardenbesluit komt.

39% van deze groep verwacht dat over 20 jaar 30% of meer van de traditionele huisvesting plaats heeft gemaakt voor natuurlijke huisvesting.

§ 3.2.2. Zijn paardeneigenaren zich bewust van de maatschappelijke en politieke invloed op paardenwelzijn?

In de enquête werd onderscheid gemaakt tussen verschillende type paardenmensen:

A: paardensporter

B: paardensporter en -eigenaar

C: paardensporter, -eigenaar en -houder

D: paardeneigenaar en -houder

In de enquête werd aan paardeneigenaren gevraagd of zij wel eens de paardenwelzijnscheck voor hun paard hebben gedaan. Daaruit komt naar voren dat van de groep paardensporter/eigenaar 49% nog nooit van de welzijnscheck heeft gehoord. Bij de groep eigenaar/houder ligt dit percentage op 47%. Van groep paardensporter/eigenaar/houder heeft 36% nog nooit van de welzijnscheck gehoord. Het percentage van de personen die de welzijnscheck wel eens voor hun paard hebben gedaan, is in deze groep het hoogst (31%).

Tabel 8. Welzijnscheck, respondenten werd gevraagd of zij wel eens de welzijnscheck voor hun paard hebben gedaan.

Welzijnscheck	A	B	C	D
Gedaan Ja	x	19%	31%	14%
Gedaan Nee	x	32%	33%	40%
Ik heb nog nooit van de welzijnscheck gehoord	x	49%	36%	47%

De richtlijnen van de Gids voor Goede Praktijken zijn bij veel van de eigenaren ook niet bekend. Van de groep paardensporter/eigenaar kent 51% de richtlijnen niet. Van de groep paardeneigenaar/houder kent 54% de richtlijnen niet. Net als bij de welzijnscheck scoort ook bij de vraag de groep paardensporter/eigenaar/houder het best. 35% heeft nog nooit van de Gids voor Goede Praktijken gehoord. 32% van de respondenten uit deze groep is bekend met de richtlijnen, waar dit bij de groep paardensporter/eigenaar 16% is en bij de groep eigenaar/houder 14% is.

Tabel 9. Richtlijnen Gids voor Goede Praktijken, respondenten konden aangeven of zij bekend zijn met de richtlijnen uit de Gids voor Goede Praktijken.

Gids voor Goede Praktijken	A	B	C	D
Richtlijnen bekend	16%	16%	32%	14%
Richtlijnen onbekend	25%	32%	32%	32%
Ik heb nog nooit van de Gids voor Goede Praktijken gehoord	58%	51%	35%	54%

In de enquête werd de respondenten gevraagd hoeveel procent zij dachten dat er aan meldingen bij de Landelijke Inspectiedienst Dierenbescherming binnenkomen, voor wat betreft paardenverwaarlozing of mishandeling. Het gemiddelde van de respondenten kwam uit op 41,59%. Daarmee scoren zij goed. Volgens de Landelijke Inspectiedienst Dierenbescherming betreft meer dan een derde van de meldingen paardenverwaarlozing of mishandeling.

Daarnaast werd in de enquête ook gevraagd of de respondenten verwachten of er een wettelijk Paardenbesluit zal komen. Hieruit komt naar voren dat 39% van de eigenaren verwacht dat er een wettelijk paardenbesluit gaat komen en 52% verwacht van niet.

§ 3.2.3. Hoe groot is de behoefte van paardenhouders naar natuurlijke paardenhouderij?

Uit de interviews komt de volgende informatie naar voren:

Drie van de zeven geïnterviewde bedrijven hebben al een natuurlijke paardenhouderij en zij zouden niet terug willen naar het traditionele systeem.

Drie van de vier traditionele bedrijven zouden wel naar een meer natuurlijke paardenhouderij willen. Ze hebben nu niet de mogelijkheden, maar zijn daar met kleine stappen naar op weg. Ze zijn er in hun hoofd al wel mee bezig en onderzoeken de mogelijkheden voor hun bedrijf. Zo kon mevr. Hiemstra een paar jaar geleden een stukje land bijkopen en de heer Valk begint deze zomer met extra land en vrijloopstallen op een externe locatie.

De heer Steunebrink werkt niet naar een natuurlijke paardenhouderij toe, maar is toevallig op het moment wel aan het omschakelen van een handelsstal naar een kleinschalige fokkerij. De fokmerries zullen na de weideperiode in een groepshok worden gehouden. Voor de heer Steunebrink is dit praktischer (individuele boxen vragen meer arbeid), dus dat is zijn motivatie, maar het is ook een meer natuurlijke manier van paarden houden.

Uit de enquête komen de cijfers van onderstaande tabel naar voren. Het valt op dat groep C (paardensporter, -eigenaar en –houder), minder behoefte heeft aan natuurlijke paardenhouderij, dan de groep paardenhouders/eigenaren die niet aan paardensport doet. Terwijl uit tabellen 5 en 6 blijkt dat de respondenten van groep C wel diegene zijn die de meeste kennis hebben van de Gids voor Goede Praktijken en de welzijnscheck.

Tabel 10. Behoefte van respondenten aan natuurlijke paardenhouderij.

Type respondent	Zou u uw paard graag op een natuurlijke paardenhouderij hebben willen staan of graag willen rijden op een manege/stal met een natuurlijk huisvestingssysteem?	
	Heel graag of graag	Liever niet of absoluut niet
A	90%	3%
B	73%	10%
C	39%	26%
D	57%	15%

Uit de enquête komt ook naar voren dat de respondenten wiens paarden onbeperkt toegang hebben tot weide/paddock of die in een groepsstal (al dan niet met uitloop) worden gehouden, eerder kiezen voor natuurlijke paardenhouderij.

Van de groep eigenaar/houder heeft 47% zijn paard in een groepsstal of onbeperkt weide/paddock tegenover 31-33% van de groep paardensporter/eigenaar.

§ 3.2.4. Hoe groot is de behoefte van paardensporters naar natuurlijke paardenhouderij?

Zoals te zien is in tabel 10 geeft van de groep ‘alleen paardensporter’ 90% aan, graag of heel graag op een manege of stal met een natuurlijk huisvestingssysteem te willen rijden.

Daarnaast werd de respondenten ook gevraagd of zij bereid zijn meer te betalen voor hun les of stalling, wanneer de paarden op een natuurlijke manier worden gehouden.

Tabel 11. Percentage paardensporters dat bereid is meer te betalen voor natuurlijke paardenhouderij

Bent u bereid om meer lesgeld of stalgeld te betalen wanneer de paarden op een natuurlijke manier worden gehouden?	
Ik ben niet bereid hier meer voor te betalen	12%
Ik ben bereid om € 1 à € 2 per les OF € 10 tot € 20 p.m. meer te betalen	33%
Ik ben bereid om € 2 à € 3 per les OF € 20 tot € 30 p.m. meer te betalen	41%
Ik ben bereid om € 3 à € 4 per les OF € 30 tot € 40 p.m. meer te betalen	12%
Anders, namelijk:	3%

Van de groep ‘alleen paardensporter’ is 85% bereid om meer voor hun lessen te betalen wanneer de paarden natuurlijk gehuisvest staan.

Eén van de reacties die werd gegeven bij ‘Anders, namelijk’, was:

- Afhankelijk van de locatie/reistijd ben ik bereid meer te betalen

Tijdens het bedrijfsbezoek/interview aan Stal Mansour gaf eigenaar Rik Steijn aan, dat hij lesklanten heeft die vanuit Deventer (42 km) en Amersfoort (59 km) naar zijn manege in Arnhem rijden, omdat deze klanten zoveel waarde hechten aan het feit dat de paarden op een natuurlijke manier worden gehouden.

Onder de groep paardensporters die tevens eigenaar zijn, is de behoefte aan natuurlijke paardenhouderij kleiner, namelijk 73%. 10% van deze groep geeft aan zijn paard liever niet of absoluut niet op een natuurlijke paardenhouderij te willen hebben staan.

De groep respondenten ‘Alleen paardensporter’ konden in de enquête een aantal vragen overslaan. Dit waren de vragen die betrekking hadden op onder andere de huisvesting van het paard. Het is niet bekend hoe de paarden waarop zij rijden, gehuisvest worden.

§ 3.2.5. Hoe groot is de behoefte van paardeneigenaren naar natuurlijke paardenhouderij?

In tabel 10 valt op dat de groep paardensporter/eigenaar/houder duidelijk afwijkt in hun behoefte aan natuurlijke paardenhouderij. Van deze groep heeft slechts 39% behoefte aan natuurlijke paardenhouderij (ten opzichte van 70% van alle respondenten) en heeft 26% aangegeven liever niet of absoluut niet hun paard op een natuurlijke paardenhouderij te willen hebben staan (ten opzichte van 15% van alle respondenten).

Van de groep paardensporter/eigenaar zou 73% zijn paard graag op een natuurlijke paardenhouderij willen hebben staan en van de groep eigenaar/houder is dit 57%.

Als in de kruistabel de cijfers worden bekeken van het soort huisvesting ten opzichte van de behoefte aan natuurlijke paardenhouderij, komt naar voren dat de eigenaren met individuele stalling (al dan niet met uitloop) aanzienlijk minder behoefte hebben (44-52%) aan natuurlijke paardenhouderij dan de eigenaren die hun paarden in een groep (al dan niet met uitloop) hebben staan of onbeperkt weide/paddock bieden (84-100%).

Tabel 12. Behoefte aan natuurlijke paardenhouderij ten opzichte van de huidige stalsystemen.

Behoefte aan natuurlijke paardenhouderij	Individueel	Individueel + uitloop	Groepsstal	Groepsstal + uitloop	Onbeperkt weide/paddock
Graag of heel graag	52%	44%	100%	90%	84%
Liever niet of absoluut niet	30%	22%	0%	0%	1%

Uit de kruistabel komt naar voren dat 22-30% van de eigenaren die hun paarden individueel hebben gehuisvest, liever niet of absoluut niet hun paard op een natuurlijke paardenhouderij willen hebben staan.

Van de paardeneigenaren waarvan hun paarden al in een groepsstal of onbeperkte toegang tot weide/paddock hebben staan, geeft 0-1% aan dat zij hun paard liever niet op een natuurlijke paardenhouderij hebben willen staan.

Van de eigenaren die hun paarden al in een groepsstal of onbeperkt weide/paddock bieden, wil 84-100% graag natuurlijke huisvesting voor zijn paard.

14. Naar welk van deze natuurlijke paardenhouderijen zou uw voorkeur uitgaan?

Antwoord	Totaal	% van antwoorden	%
Hit actief	34		9
PTV	5		1
Paddock Paradise	138		38
Een combi van bovenstaande natuurlijke paardenhouderijen	61		17
Een combi tussen traditionele stalling en natuurlijke paardenhouderij	83		23
Geen van deze systemen, omdat:	41		11

Van de 41 'Geen van deze systemen, omdat:' werd tien keer aangegeven dat er niks mis is met het huidige systeem waarin de paarden werden gehouden.

Er werd acht keer aangegeven dat de eigenaar bang was dat het welzijn van het paard in een groep werd aangetast.

Vier respondenten gaven aan dat het paard behoefte had aan rust en regelmaat van het in ieder geval 's nachts op stal staan.

Daarnaast kwamen uiteenlopende opmerkingen voorbij, zoals:

- Paard is nu ook blij
- Financieel niet haalbaar
- Ik heb een professionele dressuurstal en geen penny club

Uit de kruistabel blijkt dat 59% van de paardensporters die tevens een eigen paard hebben bereid zijn om meer stalgeld te betalen.

Tabel 13. Percentage paardeneigenaren dat bereid is meer te betalen voor natuurlijke paardenhouderij

Bent u bereid om meer lesgeld of stalgeld te betalen wanneer de paarden op een natuurlijke manier worden gehouden?	
Ik ben niet bereid hier meer voor te betalen	27%
Ik ben bereid om € 1 à € 2 per les OF € 10 tot € 20 p.m. meer te betalen	17%
Ik ben bereid om € 2 à € 3 per les OF € 20 tot € 30 p.m. meer te betalen	24%
Ik ben bereid om € 3 à € 4 per les OF € 30 tot € 40 p.m. meer te betalen	18%
Anders, namelijk:	13%

Van de respondenten die kozen voor 'anders, namelijk' werden verschillende opmerkingen geplaatst:

- Ik betaal in Zuid-Holland al de hoofdprijs, wil dus niet meer betalen
- De prijs voor stalling is irrelevant als het om het welzijn en uitvoeren van natuurlijke gedrag van mijn paard gaat

§ 3.2.6. Wat zijn tot nu toe de (praktijk) ervaringen van natuurlijke paardenhouderijen?

Uit de interviews in combinatie met de bedrijfsbezoeken moest blijken of de uitwerking van de natuurlijke systemen overeen kwamen met hoe deze in de theorie beschreven stonden. Het gaat om verschillen in de praktijk ten opzichte van hetgeen beschreven staat in de theorie van de brochure 'Paardenhouderijen vergeleken: out of the box' (2012).

Paddock Paradise

Paddock Paradise is geschikt voor veel paardenhouders. Iedereen met een stuk land, heeft in principe de ruimte om al dan niet rondom een track/pad aan te leggen. Afhankelijk van de grondsoort/bodembedekking moet dit eventueel afgewaterd/gedraineerd worden, waardoor de kosten van het aanleggen van een pad kunnen verschillen. De track is verder naar eigen invulling in te richten. Schoonhouden van het pad en het aanvullen van voer op verschillende plaatsen is arbeidsintensief.

Mevr. Buursma was erg te spreken over haar Paddock Paradise. Zij gaf aan dat de paarden met name weinig hoof- en beenproblemen hadden. Vanuit het huis was te zien dat de paarden meerdere keren per dag het hele pad aflieden. De ene keer gebeurde dit in groepjes van 2 à 3 paarden, de andere keer was de hele groep op pad. Eén paard was apart gezet, omdat deze achter de andere paarden zat aan te jagen (waarschijnlijk i.v.m. een hengstige merrie). Het pad is beperkt qua vluchtmogelijkheden, een stabiele groep is volgens mevr. Buursma daarom wel van belang. Ondanks de leeftijd van sommige van de paarden zagen zij er erg goed uit. De gemoedstoestand was positief, de paarden stonden veel met elkaar te kriebelen en om de verschillende voerbakken heen, heerste een ontspannen sfeer.

Hit actief

Tijdens het interview met de heer Steijn bleek dat sinds de start van de bewegingsstal (2005) al een aantal aanpassingen waren gedaan. Als eerste paardenhouder in Nederland die startte met een hit actiefstal heeft hij naar eigen zeggen voor bepaalde zaken zelf het wiel moeten uitvinden. De paarden, die jarenlang voer 'voorgeschooteld' kregen, moesten hier nu zelf naar op zoek. De voerboxen zijn smal en er zit een stroompoortje achter om te voorkomen dat andere paarden naar binnen dringen en vervolgens het voer van het andere paard opeten. Volgens de heer Steijn hebben de paarden veel tijd nodig gehad om hieraan te wennen. De voertijden bleken te kort voor paarden om goed en wel hun voer op te eten en er waren paarden die helemaal de voerboxen niet ingingen en daardoor geen voer kregen. Aangezien de paarden wel lessen liepen, resulteerde dit in magere paarden. Daarop zijn alle voertijden verlengd. Voordat alle paarden gewend waren en het voersysteem naar behoren werkte was de heer Steijn veel weken verder.

De roosters, die er volgens de theorie voor zouden moeten zorgen dat het water wordt afgevoerd en daarmee het oppervlak droog en schoon zouden moeten blijven, werkten volgens de heer Steijn niet. Door de paardenmest kwamen de roosters verstopt te zitten, met als gevolg dat het water bleef liggen. Het oppervlak waar de paarden op stonden werd daardoor erg blubberig. Toen een nabij gelegen hockeyclub de velden ging vervangen, kwamen de oude rollen hockeymatten vrij. Voor de heer Steijn de kans om na een paar jaar de roosters te verwijderen en wat nieuws te proberen. De driedubbele laag matten laat wel water door, maar geen mest. Het oppervlak waar de paarden lopen is op deze manier eenvoudig schoon te houden, de mest wordt vanaf de matten de mestplaat opgeveegd. De plaatsen waar geen hockeymatten liggen, zoals de hoge zandbult, kunnen niet machinaal uitgemest worden en worden als gevolg van regen wel blubberig.

Tijdens het bedrijfsbezoek zag de gemoedstoestand van de paarden er zeer goed uit. Omdat de paarden om de zoveel tijd kleine porties voer krijgen, hoeven paarden niet te 'vechten' voor hun

voer. De paarden wachten geduldig af tot zij weer aan de beurt zijn, wat resulteert in een ontspannen kudde. Van de 45 paarden had slechts een enkeling een oppervlakkige kras of bult. Volgens de heer Steijn is de gemoedstoestand van de paarden en pony's tijdens de lessen veel beter sinds de paarden in de actief ruimte leven. De hiërarchie wordt nu in de kudde bepaald en niet meer tijdens de manege lessen.

Volgens de heer Steijn hebben de paarden sinds de omschakeling naar het natuurlijke systeem vrijwel geen gezondheidsklachten meer. Waar in het oude systeem veel paarden en pony's last hadden van luchtwegproblemen, hoof- en beenproblemen en koliek, is het aantal gezondheidsproblemen tegenwoordig nihil.

De heer Steijn gaf aan dat het vangen van de paarden en pony's verhoudingsgewijs veel tijd kost, omdat de lesklanten niet zelf de actief ruimte in mogen. De medewerkers halen voor de lessen één voor één de paarden uit de actief ruimte.

PTV stal (paarden vrijloopstal)

In de theorie wordt de PTV stal als 'binnenweide' omschreven, echter biedt manege de Burght de paarden en pony's ook de mogelijkheid om wel naar buiten te gaan. De stal heeft een grote zijdeur, die de paarden pony's de kans biedt om naar de grote paddock te gaan. Aangrenzend aan de paddock zit land, waar de paarden en pony's 's zomers ook regelmatig toegang tot krijgen. Voor mevr. Boelsma was het geen grote omschakeling, omdat de paarden van huis uit altijd al in een groep werden gehouden.

De nieuwe en moderne stal biedt echter wel een efficiënt systeem, met een automatische voerrobot en een mestrobot is slechts weinig arbeid nodig. Het afvlakken van de betonnen randen is één van de weinige aanpassingen die mevr. Boelsma heeft moeten doen sinds de paarden-vrijloopstal in gebruik is genomen.

De lichte en frisse stal met half open zijkant, geeft het gevoel alsof de paarden buiten staan. Er wordt meerdere malen per dag ruwvoer vertrekt door de automatische voermachine. Er zijn in de lengte van de stal twee betonnen bakken waar het ruwvoer inkomt. De +/-70 paarden pony's eten hier tegelijk uit. Ze staan dan dicht op elkaar en jagen elkaar regelmatig weg. Tijdens het verstrekken van ruwvoer was de gemoedstoestand van de paarden minder goed dan voor en na het voeren. De paarden en pony's krijgen apart krachtvoer gevoerd wanneer ze in de individuele boxen zijn gezet (in aanloop naar de lessen). Op deze manier kan aan de verschillende individuele behoeften voldaan worden.

De paarden lopen verhoudingsgewijs veel op het beton. Dit heeft tot gevolg dat bij een aantal paarden de hoeven te snel slijten. Deze paarden zijn op hoefijzers gezet om te veel slijtage te voorkomen.

Net als bij het hit actief systeem mogen lesklanten niet de paarden-vrijloopstal in. Medewerkers, of oudere paardenmeiden vangen één voor één de paarden en pony's, wat ten opzichte van individuele huisvesting meer tijd vergt.

Alle ondernemers waren zeer te spreken over 'hun' natuurlijke systemen. Zij gaven tijdens de interviews allen aan dat de paarden in hun systemen weinig gezondheidsklachten hebben en dat de gemoedstoestand van de paarden over het algemeen zeer goed is.

Hoofdstuk 4. Discussie

De resultaten van de enquêtes en de interviews geven antwoord op de deelvragen en daarmee de hoofdvraag. Het onderzoek heeft inzicht gegeven in hoeverre paardeneigenaren en –houders zich bewust zijn van het paardenwelzijn in hun eigen stal en daarnaast heeft het onderzoek inzicht gegeven over de behoefte van paardensporters, -eigenaren en -houders aan natuurlijke paardenhouderij. Door het onderzoek realiseren zij zich dat er misschien vanuit de maatschappij en politiek wel strengere richtlijnen gaan komen voor de paardenhouderij. Middels het lezen van dit onderzoek is het de bedoeling dat de doelgroep meer belangstelling krijgt voor paardenwelzijn en daarmee bewuster bezig is naar een zo goed mogelijke huisvesting voor zijn paard.

Samenvatting resultaten

Uit de interviews met hippische ondernemers blijkt dat juist de hippische ondernemers met een natuurlijke paardenhouderij bewust zijn van de maatschappelijke invloed op de paardensector. Zij hebben kritische klanten die specifiek voor een natuurlijke paardenhouderij kiezen. De jongere hippische ondernemers merken met name maatschappelijke invloed via sociale media. Over het algemeen zitten de ondernemers niet te wachten op overheidsmaatregelen. Uit de enquête komt naar voren dat van de groep paardeneigenaar/houder 46% verwacht dat er een wettelijk Paardenbesluit zal komen. Daarnaast denken zij dat over 20 jaar 30% of meer van de traditionele huisvesting plaats heeft gemaakt voor natuurlijke huisvesting.

In 2007 heeft de overheid de Sectorraad Paarden opdracht gegeven om met regels te komen om het paardenwelzijn in de Nederlandse paardensector te verbeteren. Er zijn toen richtlijnen opgesteld in de Gids voor Goede Praktijken. Daarnaast heeft de Sectorraad Paarden een paarden-welzijnscheck ontwikkeld, zodat paardeneigenaren kunnen controleren hoe het gesteld is met het welzijn van hun paard. Deze welzijnscheck is sinds 2014 te vinden op zowel de website van de Sectorraad Paarden, alsook op de website van de hippische sportfederatie (KNHS). Uit de enquête blijkt dat veel eigenaren nog nooit van de welzijnscheck en de Gids voor Goede Praktijken hebben gehoord en dat er maar weinig eigenaren zijn die de richtlijnen kennen en de welzijnscheck wel eens hebben uitgevoerd. De groep die het best op de hoogte is, is de ‘gemengde’ groep paardensporter/eigenaar/houder. Van de paardeneigenaren verwacht 39% dat er een wettelijk Paardenbesluit zal komen.

Er blijkt onder paardenhouders behoefte te zijn aan natuurlijke paardenhouderij. Hoewel ze soms niet de mogelijkheden hebben (financiën, ruimte, etc.), zoeken ze wel naar oplossingen om zo goed mogelijk aan de welzijnseisen te voldoen.

Uit de enquête blijkt dat van de groep eigenaar/houder 57% behoefte heeft aan natuurlijke paardenhouderij. Van de groep paardensporter/eigenaar/houder heeft 39% behoefte aan natuurlijke paardenhouderij. Daarnaast komt uit de enquête naar voren dat de eigenaren wiens paarden al in een groepsstal worden gehouden of onbeperkt toegang hebben tot weide/paddock eerder kiezen voor natuurlijke paardenhouderij.

De behoefte aan natuurlijke paardenhouderij blijkt onder de groep ‘alleen paardensporter’ het grootst te zijn. 90% geeft aan graag te willen rijden op een manege of stal waarbij de paarden op een natuurlijke manier worden gehouden. 85% van deze groep is ook bereid om hier meer lesgeld voor te betalen.

De behoefte van paardeneigenaren naar natuurlijke paardenhouderij is nogal verdeeld onder de verschillende groepen eigenaren. De groep paardensporter/eigenaar geeft voor 73% aan graag of

heel graag zijn paard op een natuurlijke paardenhouderij te hebben willen staan. Van de groep eigenaren/houders is dit 57% en van de groep paardensporter/eigenaar/houder wil slechts 39% zijn paard op een natuurlijke paardenhouderij. Precies omgekeerd zijn de cijfers van de eigenaren die hun paard liever niet of absoluut niet op een natuurlijke paardenhouderij hebben willen staan. 10% van de sporters/eigenaar, 15% van de eigenaar/houders en 26% van de sporter/eigenaar/houder. De respondenten die aangaven hun paard niet op natuurlijke paardenhouderij te willen stallen, gaven hierbij meerdere redenen aan. Het meest werd genoemd dat het huidige systeem goed bevalt. Daarnaast werd ook vaak genoemd dat men bang is dat het welzijn van het paard juist in het geding komt wanneer deze in een groep komt te staan (kans op blessures). Ook dachten meerdere respondenten dat het paard juist behoefte had aan de rust en regelmaat van het 's nachts op stal staan.

Uit de bedrijfsbezoeken blijkt dat de uitwerkingen van de natuurlijke paardenhouderijen soms verschilt met hoe het in de theorie staat beschreven. Sommige van de ondernemers hebben aanpassingen moeten doen. Zo heeft de heer Steijn van de Hit actief stal in Arnhem een groot deel van de bodem waarop de paarden lopen, moeten aanpassen. Hij heeft alle roosters verwijderd en daarvoor in de plaats hockeymatten laten leggen.

De ondernemers van de natuurlijke systemen geven allen aan inmiddels zeer tevreden te zijn met hun systeem.

Tijdens de bedrijfsbezoeken bij diverse paardenhouderijen is gebleken dat de mate van natuurlijk kan verschillen. Over het algemeen gaat men er bij een natuurlijk systeem vanuit dat de natuurlijke behoeften van het paard centraal staan. Dit was bij de bezochte bedrijven ook het geval, echter kan 'natuurlijk' ook een gevoel zijn. Een traditionele groepshuisvesting met veel beweiding komt misschien meer over als een natuurlijke paardenhouderij dan een volautomatische vrijloopstal met voerboxen en mestrobots.

Opmerkelijk is dat alle drie de natuurlijke paardenhouderijen van de bedrijfsbezoeken ook allen beschikten over individuele boxen. Hetzij voor pensionpaarden, als winterstalling of om paarden en pony's in te zetten, zodat deze voor lesklanten te pakken waren (lesklanten mochten niet de actief ruimte en vrijloopstal in).

Het vangen van de paarden in de actief ruimte en de vrijloopstal kost veel (professionele) tijd. Het is onveilig om manegeklanten (veelal kinderen) tussen de paarden te laten lopen. Medewerkers of vrijwilligers dienen daarom de paarden voor de lessen te vangen, maar dit gaat één voor één.

Voor een stal met veel automatisering zal je als ondernemer een minimum aantal paarden moeten hebben, om de investeringen rendabel te maken.

Reflectie op het uitgevoerde onderzoek

Voor wat betreft de theorie was er veel informatie te vinden. De knowledge gap kwam vrij duidelijk naar voren. Ik vond het echter wel lastig om goede enquêtevragen en interviewvragen op te stellen, waarbij de antwoorden ook daadwerkelijk de deelvragen beantwoorden.

In het 'ontwerpen' van de online enquête kwam meer tijd te zitten dan verwacht. Aan de ene kant bieden de verschillende enquêtepakketten veel mogelijkheden voor wat betreft antwoord keuzemogelijkheden of een antwoord verplicht is, etc. Aan de andere kant kwam ik er bij het pakket van SurveyMonkey pas halverwege achter dat het niet mogelijk was om een stuk tekst en een aantal foto's tussen twee vragen in te zetten. In deze tekst werden de drie natuurlijke systemen kort beschreven, zodat de respondenten daarna konden kiezen naar welk systeem hun voorkeur uit zou gaan. Ik ben daarna overgestapt op een pakket van Checkmarket, waar dit wel mogelijk was. Dit betekende alleen wel dat ik alle vragen weer opnieuw moest ontwerpen. Hier zat meer tijd in dan verwacht.

Daarnaast had ik geen ervaring met het uitwerken van de resultaten. Het kostte veel moeite om de juiste dingen te berekenen.

Tijdens het verwerken van de enquêteresultaten bleek er bij een aantal vragen een fout in te zitten, of was de vraag niet goed geformuleerd. Zo denk ik achteraf dat er een duidelijker onderscheid gemaakt had moeten worden tussen de verschillende type paardenmensen (paardensporter, -eigenaar, -houder).

Bij vraag 8 konden eigenaren kiezen hoeveel uren hun paarden in de wintermaanden en zomermaanden beweging kregen. Zoals te zien is kan er niet gekozen worden voor 2 tot 3 uur of 4 tot 6 uur. Hoewel ik de enquête door 3 personen heb laten controleren, is dit bij hen ook niet opgevallen.

Aantal uur beweging
Minder dan 1 uur per dag
1 à 2 uur per dag
3 à 4 uur per dag
6 à 8 uur per dag
8 à 24 uur per dag

Om de algemene kennis te testen werd de respondenten gevraagd of zij de welzijnscheck wel eens hebben gedaan, de richtlijnen van de Gids voor Goede Praktijken kennen en of zij het Keurmerk Paard en Welzijn kennen. Uit de cijfers blijkt dat bijna de helft van de respondenten nog nooit van de welzijnscheck en de Gids voor Goede Praktijken hebben gehoord, maar wel bijna iedereen het Keurmerk Paard en Welzijn kent. Ik denk echt dat dit komt omdat de 2^e vraag van het Keurmerk (waarbij genoemd werd waar het keurmerk voor staat) op dezelfde pagina staat en dat de respondenten na het lezen van vraag 19, het antwoord op vraag 18 hebben aangepast. Van de respondenten had 22% nog nooit van het keurmerk gehoord. Een aanzienlijk lager aantal dan bij de welzijnscheck en de Gids voor Goede Praktijken. Aangezien ik dit geen valide uitkomst vind, heb ik deze vraag niet in de resultaten meegenomen.

Daarnaast denk ik dat er ook nog een aantal vragen in de enquête bij had gekund, zoals:

- Hoeveel uren de respondenten met hun paarden bezig zijn;
- Hoeveel jaar ervaring ze met paarden hebben;

Deze vragen hadden misschien nog beter in beeld kunnen brengen of er een verschil zit in kennis over behoeften aan natuurlijke paardenhouderij tussen paardenmensen die bijvoorbeeld fulltime, parttime of hobbymatig met paarden bezig zijn. Hetzelfde geldt voor het aantal jaren ervaring van de paardensporters, -eigenaren en -houders.

De groep 'alleen paardensporters' konden een aantal vragen (mb.t. de huisvesting van het paard) overslaan, omdat zij geen eigen paard hebben. Achteraf had ik ze deze vragen misschien toch moeten laten invullen.

Niet alle groepen van bepaalde antwoorden zijn even groot en daarmee kan het toeval spelen dat daardoor op bepaalde vragen (bijv. provincie, of discipline) een antwoord komt wat niet representatief is. Zeeland is hier een voorbeeld van. De enquête is slechts door 10 mensen uit Zeeland ingevuld en toevallig bijna allemaal hun paard onbeperkt toegang bieden tot weide/paddock. Misschien staan ze wel op het hetzelfde bedrijf en hebben ze elkaar getipt om de enquête in te vullen.

Ik had verwacht dat het moeilijk zou zijn om aan het aantal respondenten van 389 te komen, maar die waren er binnen een week. Dat zou kunnen komen omdat er in de week voor mijn interview net

een uitzending op tv was geweest over misstanden op manegebedrijven. En er daarnaast veel te doen was over de deren in de Oostvaardersplassen.

Ik denk dat ik een aardige uitkomst heb. In principe is de hoofdvraag goed beantwoord, maar wat een opvallende uitkomst is, is dat mensen wel met welzijn bezig zijn, maar dat ze niet op de hoogte zijn wat de sector zelf daaraan doet (denk aan de enquêtecijfers over de welzijnscheck en Gids voor Goede Praktijken).

Dan mijn eigen verwachtingen. Ik had verwacht dat juist mensen met een individuele stal meer behoefte zouden hebben aan natuurlijke paardenhouderij (vanuit mijn eigen blikveld). Daarnaast had ik ook verwacht dat er een duidelijker onderscheid qua provincies naar voren zou komen. Zo dacht ik dat in de provincies waar meer mensen wonen en dus minder ruimte is (zoals Utrecht en Zuid-Holland), de behoefte naar natuurlijke paardenhouderij veel hoger zou zijn dan in provincies waar minder mensen wonen en dus meer ruimte is (zoals Friesland en Groningen) en dat men in de randstad ook bereid zou zijn hier meer voor te willen betalen. Uit de provincies kwamen echter weinig opvallende dingen naar boven.

Hoofdstuk 5. Conclusie & aanbevelingen

Tijdens het vooronderzoek bleek dat er veel informatie te vinden was over de natuurlijke behoeften van paarden en over verschillende natuurlijke huisvestingssystemen. Er was echter niet bekend of de groepen paardensporters, -eigenaren en –houders deze behoeften ook kennen en of zij bewust zijn van de maatschappelijke en politieke invloed op de Nederlandse paardensector. Na het doen van dit onderzoek kunnen deze vragen beantwoord worden.

Het doel van dit onderzoek was om onder meer te onderzoeken hoe groot de behoefte aan natuurlijke paardenhouderijen is onder paardensporters, -eigenaren en –houders en daarnaast in kaart te brengen of natuurlijke paardenhouderijen de toekomst zijn voor wat betreft huisvesting van paarden in Nederland.

Er kan geconcludeerd worden dat zowel paardensporters als -eigenaren als –houders vrij goed de natuurlijke behoeften van het paard kennen.

Daarnaast blijkt uit een aantal antwoorden dat er qua stalmanagement en huisvestingseisen van de groep eigenaren/houders voor het grootste deel wordt voldaan aan de eisen zoals deze in de Gids voor Goede Praktijken staan opgenomen. Toch kent de meerderheid van de respondenten in alle categorieën deze Gids voor Goede Praktijken niet. Dit geldt ook voor het kennen van de paardenwelzijnscheck. Ondanks dat deze welzijnscheck op zowel de website van de Sectorraad Paarden als op de website van de hippische sportfederatie (KNHS) wordt aangeboden, geeft bijna de helft van de respondenten aan nog nooit van de paardenwelzijnscheck gehoord te hebben.

Deelvraag 1. Zijn paardenhouders zich bewust welke gevolgen de groeiende maatschappelijke politieke invloed heeft op hun bedrijf?

De hippische ondernemers realiseren zich goed wat er speelt, maar zijn er nog niet allemaal even bewust mee bezig. Maar omdat ze allemaal onderdeel uitmaken van diezelfde maatschappij zie je toch dat ook bij paardenhouders die er niet heel erg mee bezig zijn, diverse veranderingen onbewust de richting opgaan van een natuurlijker paardenhouderij.

Deelvraag 2. Zijn paardeneigenaren zich bewust van de maatschappelijke en politieke invloed op paardenwelzijn?

De meerderheid van de paardeneigenaren verwacht niet dat er een wettelijk paardenbesluit zal komen, maar ze vinden het welzijn van hun paarden wel belangrijk. Toch kennen ze de Gids voor Goede Praktijken, met daarin de opgestelde welzijnseisen, niet. De communicatie van de Sectorraad Paarden moet dus duidelijk beter, want ze zijn wel geïnteresseerd in paardenwelzijn.

Deelvraag 3. Hoe groot is de behoefte van paardenhouders naar natuurlijke paardenhouderij?

Een aantal paardenhouders is overgeschakeld naar natuurlijke paardenhouderij, die zijn daarover zeer tevreden. Hoewel zij ook een aantal traditionele aspecten (individuele boxen) hebben gehouden. Veel traditionele bedrijven zijn deels al natuurlijk, te denken valt aan de groepshuisvesting voor jonge paarden. Het maatschappelijk denken gaat meer richting natuurlijke paardenhouderij en zo wordt ook het denken van de paardeneigenaren gevormd, maar niet iedereen heeft de mogelijkheden om (direct) om aanpassingen te doen of om te schakelen. Er zijn ook paardenhouders heel tevreden met hun huidige systeem.

Deelvraag 4. Hoe groot is de behoefte van paardensporters naar natuurlijke paardenhouderij?

Maar liefst 90% van de paardensporters zou graag of heel graag op paarden willen rijden die volgens een natuurlijk systeem gehouden worden. De heer Steijn (Hit actief stal Arnhem) heeft zelfs klanten die vanuit Deventer en Amersfoort komen, omdat zij zoveel waarde hechten aan het vrij leven van het paard. Daarnaast is 85% van de paardensporter bereid om meer lesgeld te betalen als het paarden op een natuurlijke manier wordt gehouden.

Deelvraag 5. Hoe groot is de behoefte van paardeneigenaren naar natuurlijke paardenhouderij?

Van de groep paardensporter/eigenaar zou 73% zijn paard graag op een natuurlijke paardenhouderij willen hebben staan en van de groep eigenaar/houder is dit 57%.

Er blijkt dat 59% van de paardensporters die tevens een eigen paard hebben, bereid zijn om meer stalgeld te betalen, wanneer hun paard op een natuurlijke paardenhouderij zou kunnen staan.

Van de paardeneigenaren wil 16% tot 26% liever niet of absoluut niet dat hun paard via één van de natuurlijke systemen worden gehuisvest. Een genoemde reden hiervoor is onder andere dat eigenaren bang zijn dat hun paard een blessure oploopt.

Ook geld speelt een rol. De investeringskosten voor het ombouwen of aanpassen zijn per stal verschillend. Dit ligt voor een paardenhouder (die zijn paarden aan huis heeft) anders dan voor een paardensporter/eigenaar die zijn paard op pension heeft staan. Als de paardenhouder aanpassingen wil doen qua boxen of bijvoorbeeld een track aan wil leggen, betekent dit een grotere investering voor de paardenhouder dan voor de pensionklant die maandelijks bijvoorbeeld € 10,- meer gaat betalen.

Deelvraag 6. Wat zijn tot nu toe de (praktijk) ervaringen van natuurlijke paardenhouderij?

Uit de bedrijfsbezoeken blijkt dat de uitwerkingen van de natuurlijke paardenhouderijen soms verschilt met hoe het in de theorie staat beschreven. Sommige van de ondernemers hebben aanpassingen moeten doen. Zij geven allen aan inmiddels zeer tevreden te zijn met hun systeem.

Hoofdvraag: In hoeverre is natuurlijke paardenhouderij de toekomst van de Nederlandse paardenhouderij?

Uit de enquête is naar voren gekomen dat 70% van de paardeneigenaren graag wil dat zijn paard op een natuurlijke paardenhouderij kan staan. De behoefte aan natuurlijke paardenhouderij is bij de groep 'alleen paardensporters' het hoogst. Maar liefst 90% zou heel graag willen rijden op een manege of stal waarbij de paarden op een natuurlijke manier gehuisvest worden. Van deze groep is 85% bereid hier ook meer voor te betalen.

Van de paardeneigenaren wiens paarden al in een groepsstal worden gehouden of onbeperkt toegang hebben tot weide/paddock, blijkt de behoefte aan natuurlijke paardenhouderij het grootst.

Er kan geconcludeerd worden dat de groep 'paardensporter/eigenaar/houder' het beste weet te scoren qua kennis over het Keurmerk Paard en Welzijn, de Gids voor Goede Praktijken en de paardenwelzijnscheck. Een logische verklaring hiervoor kan zijn dat zij als sporter, -eigenaar en -houder het meest met de paarden bezig zijn (denk aan de gehele verzorging, training, etc.). Opvallend is dat de behoefte aan natuurlijke paardenhouderij in deze groep het laagst is.

Hoewel er op dit moment slechts 17 bedrijven in Nederland zijn met het Keurmerk Paard en Welzijn, geeft 65% van de respondenten aan meerwaarde te zien in dit keurmerk. Bedrijven met dit keurmerk kunnen zich onderscheiden van andere bedrijven voor wat betreft het paardenwelzijn op hun bedrijf.

Conclusie: Voor paardenmensen die een aantal paarden aan huis hebben, hoeft er misschien niet veel te veranderen. Juist bedrijven waar veel mensen over de vloer komen, zoals maneges en pensionstallen (en dus maatschappelijk een andere functie bekleden dan bijvoorbeeld een hobbyfokker met drie paarden in de wei), moeten bewust blijven van de welzijnstrend die niet alleen in de paardensector maar in de hele agrarische sector terug te zien is. Met de meerwaarde van het Keurmerk Paard en Welzijn en de grote behoefte van paardensporters en eigenaren aan natuurlijke paardenhouderijen, ligt hier met name een kans voor manegebedrijven en pensionstallen.

Uit de enquêtevragen blijkt dat de respondenten wel bezig zijn met paardenwelzijn en huisvesting en dat zij er gemiddeld vanuit gaan dat over 20 jaar 20-30% van alle paardenbedrijven aanpassingen heeft gedaan om aan de natuurlijke behoeften te voldoen.

De helft van de respondenten verwacht dat er een wettelijk Paardenbesluit komt. Het is opvallend dat ze daarentegen niet goed weten waar de Sectorraad Paarden mee bezig is. Zoals de welzijnscheck en de Gids voor Goede Praktijken.

Aanbevelingen

Eén van de opvallendste resultaten uit het onderzoek was, dat zoveel respondenten nog nooit van de Gids voor Goede Praktijken en de paardenwelzijnscheck hebben gehoord. Hoewel er veel diversiteit zit tussen paardenmensen en de bedrijven, ligt hier wel degelijk een kans voor de Sectorraad Paarden. Zij moeten proberen alle paardenmensen te bereiken en op de hoogte te houden van wat er politiek en maatschappelijk gezien speelt. Qua marketing en communicatie valt hier nog veel te behalen. Het is aan te bevelen dat er via sociale media en in de vakbladen meer gewezen wordt op de richtlijnen en de welzijnscheck. Vooral winacties lijken het in bladen en op sociale media goed te doen, misschien dat de Sectorraad Paarden op deze manier een grotere groep paardenmensen kan bereiken.

Tijdens het onderzoek is naar voren gekomen dat 'natuurlijk' deels een gevoel is. De natuurlijke en traditionele huisvestingsystemen zijn verschillend en hebben allen voor- en nadelen. Het is ondernemers aan te raden om regelmatig op verschillende bedrijven te kijken. Door het bezoeken van andere bedrijven kunnen nieuwe ideeën en inspiratie op worden gedaan, die misschien weer zijn toe te passen op het eigen bedrijf.

Aangezien er grote behoefte aan natuurlijke paardenhouderij blijkt te zijn onder paardeneigenaren en paardensporters, is het hippische ondernemers aan te bevelen om na te denken over eventuele aanpassingen of omschakeling naar een meer natuurlijke manier van paardenhouden, om in deze behoefte te voorzien.

Veel paardensporters en eigenaren zien de meerwaarde in van het Keurmerk Paard en Welzijn. Als bedrijven zich qua welzijn willen onderscheiden van andere bedrijven is hun aan te bevelen om zich in het Keurmerk te verdiepen en te bekijken wat voor hun de mogelijkheden zijn voor het verbeteren van het paardenwelzijn op hun bedrijf.

Bronnenlijst

- Agradi (z.d.). Geraadpleegd op 16 mei 2018, https://www.agradi.nl/agradi-voerzak-nylon-met-verstelbare-nekriem-rood.htm?utm_source=GoogleShopping&utm_medium=cpc&utm_campaign=Stal%20en%20Erf%2FHooinetten&utm_content=Agradi&gclid=EAlaIQobChMI6Y7aiKu62wIVYbVCh1dMw1nEAQYAYABEgJkS_D_BwE
- Attwood, S. (2017). *An explanation of the Paddock Paradise*. Geraadpleegd op 5 maart 2018, <https://www.total-contact.co.uk/blog/2017/7/22/paddock-paradise-horse-track-system>
- Bedaf Stallenbouw. (z.d.) Geraadpleegd op 3 maart 2018, <http://www.bedafstallenbouw.nl/nl/paarden/voederwanden.aspx>
- Checkmarket. (z.d.). Steekproefcalculator. Geraadpleegd op 15 januari 2018, <https://nl.checkmarket.com/steekproefcalculator/>
- De Burght. (z.d.) Geraadpleegd op 22 december 2017, <https://www.deburght.nl/>
- Dierenbescherming. (2015, 28 januari). Geraadpleegd op 28 februari 2018, <https://www.dierenbescherming.nl/wat-wij-doen/actueel/blogs/blog-overzicht/dierenbescherming-pleit-voor-wetgeving-paardenwelzijn>
- Dierendonck, M.C. van, Laarakker, E., & Voest, E. (2009), *Het tevreden paard, paardenwelzijn in de praktijk*. 's Graveland: Fontaine Uitgevers.
- Dierendonck, M.C. van., Vries, H. de., Schilder, M.B.H., Colenbrander, B., Thorhallsdottir, A.G. & Sigurjonsdottir, H. 'Interventions in social behaviour in a herd of mares and geldings'. *Applied Animal Behaviour Science*, 116, (2009), pp. 67-73 (7 p.).
- Dierendonck, M.C. van & Spruijt, B.M. 'Coping in groups of domestic horses – review from a social and neurobiological perspective'. *Applied Animal Behaviour Science*, 138, (2011), pp. 194-202 (9 p.).
- Ellis, A., (2006), *Paard en Voer*. Zutphen, Roodbont B.V.
- Hoogland, W., Brand, I. & Dik, R. (2010), *Rapport over rapporteren*, 6^e druk, Groningen, Noordhoff Uitgevers.
- Jansen, E.P.W.A, Joostens, Th.H & Kemper D.R. (2004), *Enquêteren*, 3^e druk, Groningen, Wolters-Noordhoff.
- Jensen, P., & Andersson, L. 'Genomics meets ethology: a new route to understanding domestication, behaviour, and sustainability in animal breeding'. *Ambio*, 34, (2005), pp. 320-324 (5 p.).
- Keurmerk Paard en Welzijn. (z.d.) Geraadpleegd op 28 februari 2018, <http://keurmerkpaardenwelzijn.nl/wordpress/>
- Koninklijke Nederlandse Hippische Sportfederatie. (2017). *Brochure Nederland Paardenland*. Geraadpleegd 15 januari 2018, <https://www.knhs.nl/kennisbank/publicaties/brochure-nederland-paardenland/>
- Koninklijke Nederlandse Hippische Sportfederatie. (2015) *Paardensportonderzoek 2015*. Geraadpleegd op 5 maart 2018, <https://www.knhs.nl/grotepaardensportonderzoek>
- McGreevy, P.D., & Nicol, C.J. 'The effect of short term prevention on the subsequent rate of crib-biting in Thoroughbred horses'. *Equine vet*, 27 (1998), pp 30-34 (5 p.).
- Nederlandse Omroep Stichting. 5 april 2018. Hoge sterfte maakt discussie over Oostvaardersplassen nog feller. Geraadpleegd op 9 april 2018, <https://nos.nl/artikel/2225930-hoge-sterfte-maakt-discussie-over-oostvaardersplassen-nog-feller.html>

Neijenhuis, F., Westra, J., Verhoeven, M., van Wijhe-Kiezenbrink, M., & Visser, K.,
Paardenhouderijen vergeleken: Out of the box. Wageningen, 2012. Wageningen UR
 Livestock Research.

Paardenopfok Dekkers. (z.d.) Geraadpleegd op 3 maart 2018,
<http://www.paardenopfokdekkers.nl/index.php?c=Impressie>

Paardenrusthuis 't was 't weerd. (z.d.) Geraadpleegd op 22 december 2017,
<http://www.twas-tweerd.nl/rusthome.html>

Partij van de Dieren. (z.d.). Geraadpleegd op 28 februari 2018,
<https://www.partijvoordedieren.nl/successen>

Partij van de Dieren. (z.d.). Geraadpleegd op 28 februari 2018,
<https://www.partijvoordedieren.nl/items/paarden-houden>

Rutjes Paardenboxen. (z.d.) Geraadpleegd op 3 maart 2018,
<http://www.rutjespaardenboxen.nl/product/paardenstallen-gentleman/>
<http://www.rutjespaardenboxen.nl/product/paardenbox-mini-basis/>

Sectorraad Paarden. (2011). *Gids voor Goede Praktijken*. Geraadpleegd op 2 februari 2018,
<http://sectorraadpaarden.nl/wp-content/uploads/2017/12/gids-voor-goede-praktijken-augustus-versie-1.0-1.pdf>

Sectorraad Paarden. (2014). Welzijnscheck. Geraadpleegd op 5 maart 2018,
<https://www.paardenwelzijnscheck.nl/>

Stal Equilibrium. (z.d.) Geraadpleegd op 3 maart 2018,
<http://www.stal-equilibrium.nl/pensionstal>

Stal Mansour. (z.d.) Geraadpleegd op 22 december 2017, <http://www.mansour.nl/>

Steenbergen, M., (2014). Tip Menke Steenbergen: Zorg voor een goed stalklimaat.
 Geraadpleegd op 2 februari 2018,
<https://www.bitmagazine.nl/instructie/%E2%80%8Btip-menke-steenbergen-zorg-voor-een-goed-stalklimaat/23813/>

Bijlagen

- I Checklist Schriftelijk Rapporteren
- II Uitkomst enquête
- III Uitwerking interviews
- IV Paardenwelzijnscheck

Bijlage I: Checklist Schriftelijk Rapporteren

Naam: Hilde Koekkoek

Klas: D4BP

Datum: 4-7-2018

Titel verslag:

Natuurlijke paardenhouderij in de Nederlandse paardensector

Nadat je je verslag/rapport hebt gecontroleerd met behulp van deze checklist, voeg je deze toe als bijlage. Zonder de checklist vindt geen beoordeling plaats. De beoordelingscriteria die met een * zijn aangegeven, zijn de zogenaamde '*killing points*'. Indien de assessor meer dan vijf '*killing points*' heeft aangekruist, dien je het rapport/verslag op alle onvoldoende onderdelen te verbeteren. Voor de herbeoordeling moet je ook de oude versie inleveren. In het afstudeerwerkstuk zijn geen '*killing points*' toegestaan! AANVINKEN WAT NIET IN ORDE IS!

1. Het taalgebruik:

- ☐ Bevat niet meer dan drie grammaticale, spel- en typefouten per duizend woorden*
Bij meer dan drie fouten per duizend woorden is het rapport/verslag afgekeurd!
- ☐ Heeft een adequate interpunctie*
- ☐ Is afgestemd op de gekozen doelgroep (juiste stijl)*
- ☐ Laat een zakelijke en actieve schrijfstijl zien*
- ☐ Bevat geen persoonlijke voornaamwoorden*

2. Het rapport/verslag:

- ☐ Is ingebonden (hard copy)*
- ☐ Is vrij van plagiaat* (zie examenreglement)

3. De omslag:

- ☐ Bevat de titel
- ☐ Vermeldt de auteur(s)

4. De titelpagina/het titelblad:

- ☐ Heeft een specifieke titel*
- ☐ Vermeldt de auteur(s)*
- ☐ Vermeldt de plaats en de datum*
- ☐ Vermeldt de opdrachtgever(s)*

5. Het voorwoord:

- ☐ Bevat de persoonlijke aanleiding tot het schrijven van het rapport/verslag
- ☐ Bevat persoonlijke bedankjes (persoonlijke voornaamwoorden toegestaan)

6. De inhoudsopgave:

- ☐ Vermeldt alle genummerde onderdelen van het rapport/verslag*
- ☐ Vermeldt de samenvatting en de bijlage(n)
- ☐ Is overzichtelijk
- ☐ Heeft een correcte paginaverwijzing

7. De samenvatting:

- ☐ Is een verkorte versie van het gehele rapport/verslag
- ☐ Bevat conclusies
- ☐ Bevat geen persoonlijke mening
- ☐ Is gestructureerd
- ☐ Is zakelijk geschreven
- ☐ Staat direct na de inhoudsopgave

8. De inleiding:

- ☐ Is hoofdstuk 1*
- ☐ Nodigt uit tot lezen
- ☐ Beschrijft het onderzoekskader*
- ☐ Beschrijft de probleemstelling*
- ☐ Vermeldt het doel*

- ☐ Geeft informatie over de gevolgde onderzoeksmethode*
- ☐ Geeft kort de inhoud per hoofdstuk van het rapport/verslag weer*

9. De (opmaak van de) kern:

- ☐ Bestaat uit genummerde hoofdstukken, paragrafen en sub paragrafen (maximaal drie niveaus)*
- ☐ Deze zijn verschillend in opmaak*
- ☐ De hoofdstukken en (sub)paragrafen hebben een passende titel
- ☐ Een hoofdstuk beslaat ten minste één pagina
- ☐ Een nieuw hoofdstuk begint op een nieuwe pagina
- ☐ De zinnen lopen door (geen 'enter' binnen een alinea gebruiken)
- ☐ De figuren zijn (door)genummerd en hebben een passende titel*
- ☐ De tabellen zijn (door) genummerd en hebben een passende titel*
- ☐ In de tekst zijn er verwijzingen naar figuren en/of tabellen*
- ☐ De tekst bevat verwijzing naar de desbetreffende bijlage(n)
- ☐ De pagina's zijn genummerd*
- ☐ De pagina's hebben een aantrekkelijke opmaak

10. De discussie:

- ☐ Bevat een vergelijking met relevante literatuur
- ☐ Geeft de valide argumentatie weer
- ☐ Bevat een kritische reflectie op de eigen bevindingen

11. De conclusies en aanbevelingen:

- ☐ De conclusies zijn gebaseerd op relevante feiten
- ☐ De aanbevelingen zijn gebaseerd op relevante feiten
- ☐ Bevatten geen nieuwe informatie*

12. De bronvermelding:

- ☐ In de tekst is conform de geldende APA-normen* (zie intranet)

13. De literatuurlijst:

- ☐ Is opgesteld conform de geldende APA-normen* (zie intranet)

14. De bijlagen:

- ☐ Zijn genummerd
- ☐ Zijn voorzien van een passende titel
- ☐ Bevatten geen eigen analyse

Bijlage II Uitkomst enquête

Natuurlijke paardenhouderij

Status:
 Begindatum:
 Einddatum:
 Live:
 Vragen:

Afgesloten
 08-05-2018
 14-05-2018
 7 dagen
 25

Gedeeltelijk geantwoord:
 Afgedankt:
 Einde bereikt:
 Totaal beantwoord:

39 (10%)
 0 (0%)
 350 (90%)
 389

Beste paardenliefhebbers,

Voor mijn afstudeerwerkstuk onderzoek ik of paardensporters, -eigenaren en -houders op de hoogte zijn van maatschappelijke en politieke invloed op het paardenwelzijn in Nederland. Daarnaast dient deze enquête om de behoefte van paardensporters en -eigenaren naar natuurlijke paardenhouderij in kaart te brengen.

Deze enquête mag alleen worden ingevuld als u 18 jaar of ouder bent, omdat anders de betrouwbaarheid van het onderzoek afneemt.

Het invullen van de enquête duurt ongeveer 10 minuten.

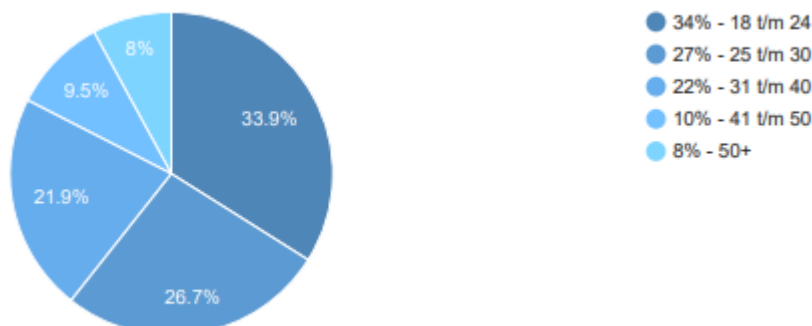
Onder de respondenten wordt een Divoza waardebon van € 25,- verloot.

In dit onderzoek wordt onderscheid gemaakt tussen paardenhouders (zoals een manege-eigenaar of pensionstal eigenaar), paardeneigenaren en paardensporters.

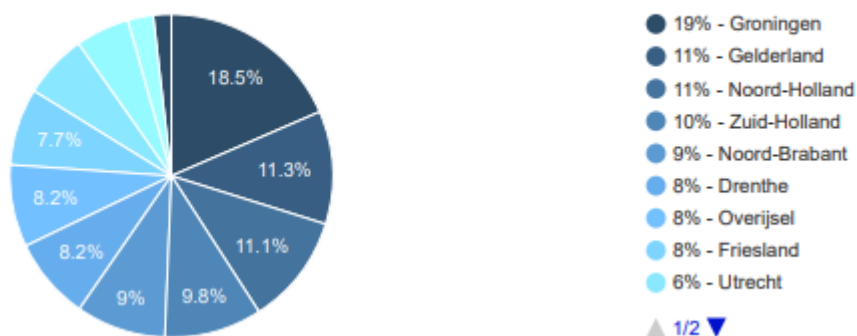
Een paardeneigenaar kan natuurlijk ook een paardensporter zijn. Maar er zijn ook paardensporters (ruiters/menners, etc) die geen eigen paard bezitten, maar op/met een manege of verzorgpaard rijden.

Paarden en pony's worden in de enquête samengevat als paarden.

1. Hoe oud bent u?

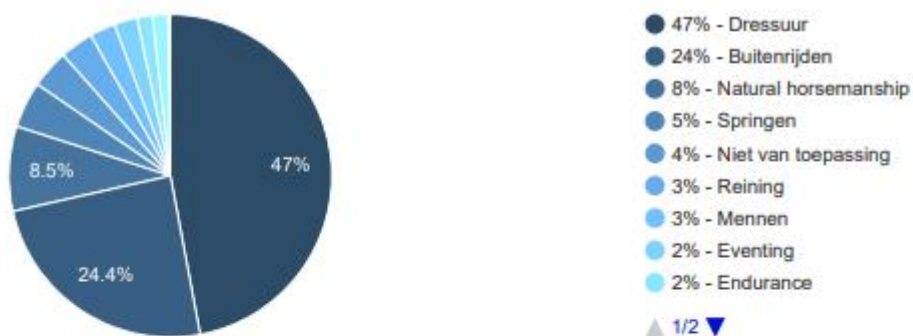
2. In welke provincie woont u?

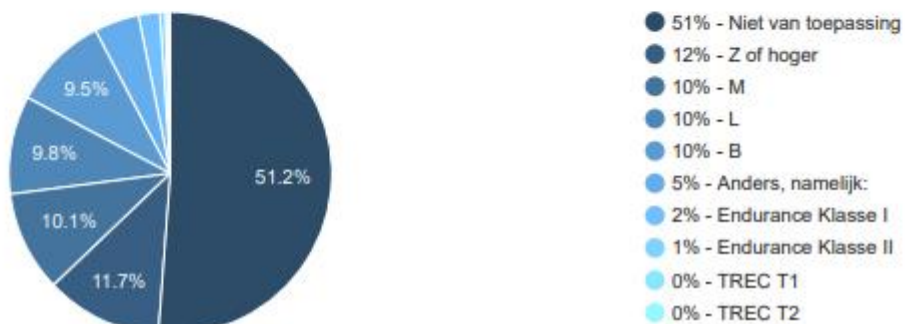
3. Bent u paardensporter, eigenaar van een paard of paardenhouder?(Bij een paardenhouder kunt u denken aan bijvoorbeeld een pensionstalhouder of eigenaar van een manege).

Antwoord	Totaal	% van antwoorden	%
Ik ben alleen paardensporter	73		19
Ik ben paardensporter en eigenaar van een paard	211		54
Ik ben paardensporter, eigenaar van een paard en paardenhouder	39		10
Ik ben eigenaar van een paard en houder van paarden	44		11
Anders, namelijk:	22		6

4. Welke discipline beoefent u voornamelijk?

5. Als u ook wedstrijden rijdt, op welk niveau is dit?

6. Hoe ziet de huisvesting van uw paard eruit?

Antwoord	Totaal	% van antwoorden	%
Individuele stal	134		43
Individuele stal met uitloop	10		3
Groepshuisvesting	5		2
Groepshuisvesting met uitloop	10		3
Onbeperkt toegang tot weiland of paddock met schuilstal of bosschage	95		31
Anders, namelijk:	55		18

2. HUISVESTING EN BEWEGING

> Boxoppervlakte

Er zijn regels voor minimale staloppervlakten bij de individuele huisvesting van paarden. (zie tabel 1) Het houden van paarden in stands wordt per 1 januari 2017 verboden.

Tabel 1. Minimale staloppervlakte voor individuele huisvesting

Categorie	Staloppervlakte (m ²)
Pony's < 1,56 m	$(2 \times \text{stokmaat (m)})^2$
Paarden > 1,56 m	10
Hoogdrachtige merries voor veulenen	12
Merrie met veulen	12

7. Zie bovenstaande tabel. Voldoet de box van uw paard aan de minimale afmetingen?

Antwoord	Totaal	% van antwoorden	%
Ja	175		57
Nee	19		6
Ik weet het niet zeker, maar denk het wel	41		13
Ik weet het niet zeker, maar denk het niet	7		2
Niet van toepassing	67		22

8.1. Hoeveel beweging krijgt uw paard gemiddeld per dag? (Het gaat hierbij om training en vrije beweging)

- Minder dan 1 uur per dag

Antwoord	Totaal	% van antwoorden	%
1 's winters	8		100
2 's zomers	3		38

8.2. Hoeveel beweging krijgt uw paard gemiddeld per dag? (Het gaat hierbij om training en vrije beweging)

- 1 à 2 uur per dag

Antwoord	Totaal	% van antwoorden	%
1 's winters	29		97
2 's zomers	5		17

8.3. Hoeveel beweging krijgt uw paard gemiddeld per dag? (Het gaat hierbij om training en vrije beweging)

- 3 à 4 uur per dag

Antwoord	Totaal	% van antwoorden	%
1 's winters	51		84
2 's zomers	14		23

8.4. Hoeveel beweging krijgt uw paard gemiddeld per dag? (Het gaat hierbij om training en vrije beweging)

- 6 tot 8 uur per dag

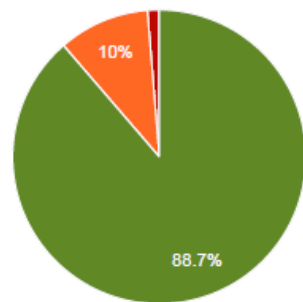
Antwoord	Totaal	% van antwoorden	%
1 's winters	74		65
2 's zomers	55		48

8.5. Hoeveel beweging krijgt uw paard gemiddeld per dag? (Het gaat hierbij om training en vrije beweging)

- 8 tot 24 uur per dag

Antwoord	Totaal	% van antwoorden	%
1 's winters	154		63
2 's zomers	242		100

9. Heeft uw paard altijd toegang tot schoon drinkwater?

- 89% - Mijn paard heeft altijd vrije toegang tot schoon water (in de stal én in de paddock/weide)
- 10% - Mijn paard heeft soms korter dan 4 uur geen vrije toegang tot schoon water (bijv. in de paddock)
- 1% - Mijn paard heeft soms langer dan 4 uur geen vrije toegang tot schoon water (bijv. in de paddock)

n=309

10. Wat voor contact kan het paard met andere paarden maken vanuit de stal/paddock/weide?

(Elke respondent kon slechts ÉÉN van de volgende antwoorden kiezen.)

Antwoord	Totaal	% van antwoorden	%
Er is volledig contact mogelijk, het paard loopt samen met een ander paard in de box/paddock/weide	160		52
Het paard kan gedeeltelijk groomen/kriebelen met een ander paard. (Stal heeft bijv. een half hoge afscheiding)	8		3
Het paard kan met een ander paard neuscontact maken door bijv. tralies of een half open deur	19		6
Een combi van bovenstaande opties, bijvoorbeeld in de stal alleen contact via tralies, maar in de paddock/weide volledig contact	105		34
Het paard kan een ander paard zien, maar er is geen lichamelijk of neuscontact mogelijk	1		0
Het paard kan geen ander paard zien of lichamelijk of neuscontact maken.	5		2
Anders, namelijk:	11		4

11. Heeft u voor uw paard wel eens de welzijnscheck gedaan?

(Elke respondent kon slechts ÉÉN van de volgende antwoorden kiezen.)

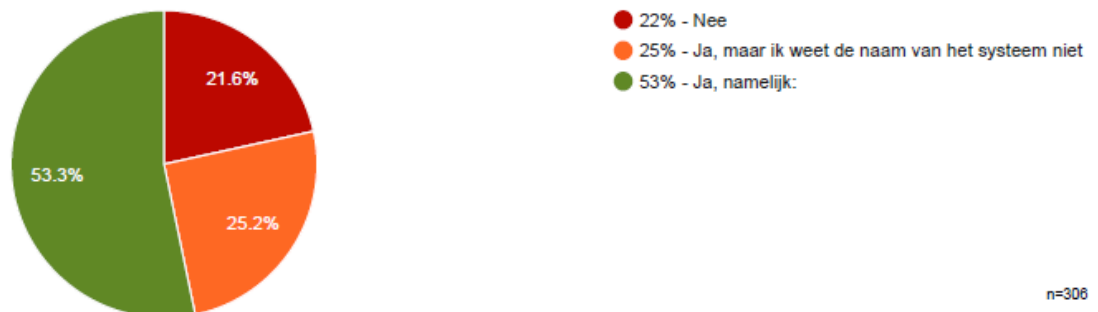
Antwoord	Totaal	% van antwoorden	%
Ja	61		20
Nee	104		34
Ik heb nog nooit van de welzijnscheck gehoord	145		47

12. Kunt u 3 natuurlijke behoeften van paarden aanvinken?

(Elke respondent kon MEERDERE antwoorden kiezen.)

Antwoord	Totaal	% van antwoorden	%
Behoeftte aan frisse lucht	266		87
Behoeftte aan contact met andere paarden	303		99
Behoeftte om op gezette tijden eten te krijgen	58		19
Behoeftte aan minimaal 8 uur nachtrust	13		4
Behoeftte aan veel vrije beweging	301		98

13. Kent u in Nederland stalsystemen waarbij de natuurlijke behoeften van paarden centraal staan?

Er zijn op dit moment in Nederland drie stalsystemen die claimen aan de natuurlijke behoeften van paarden te voldoen. Dit zijn Hit actief, PTV en Paddock Paradise. De systemen worden hieronder kort uitgelegd.

Hit actief

Het Hit actief systeem is een systeem waarbij paarden in een groep worden gehouden, ruimte hebben om te bewegen, interactie met elkaar kunnen hebben en waarbij vaak kleine porties voer wordt aangeboden. De paarden lopen voornamelijk buiten en kunnen terecht in een binnenruimte. Er zijn meerdere ruwvoerstations en één of meer krachtvoerstations, die zo staan afgesteld dat paarden dag en nacht porties voer krijgen.

PTV stal

De grondgedachte van de PTV stal is een 'binnenweide', die het dierwelzijn verbetert en efficiënt is qua huisvestingskosten en arbeid. De stal bestaat uit een grote ruimte die enerzijds opgedeeld is in een foerageer/vrijloopgebied op verharde ondergrond en anderzijds in een strobed waar paarden kunnen liggen. De glazen overkapping (met folielaag op het dak) laat wel daglicht, maar niet de volledige warmte van de zon door. De buitenwanden van de stal zijn +/- 1,5 meter hoog met daarboven windbreekgaas dat eventueel open of dicht kan. Dit open karakter zorgt voor veel licht en frisse lucht. Via een automatisch voersysteem, wordt er meerdere keren per dag ruwvoer (gemengd met krachtvoer) in een voergoot aangeboden.

Paddock Paradise

Paddock Paradise is een systeem waarbij paarden buiten in een groep worden gehouden en worden uitgedaagd om over een natuurlijk pad te trekken op zoek naar eten en drinken. Het pad kan uit een combinatie van verschillende ondergronden bestaan. Het idee hierachter is dat de hoeven van een paard op die manier op een natuurlijke manier kunnen slijten. Als een ondergrond alleen maar uit tegels of steen bestaat, slijten de hoeven te hard. Als de ondergrond alleen maar uit zand bestaat, slijten de hoeven te minimaal waardoor een hoefsmid nodig zal zijn om te hoeven te onderhouden (ervanuit gaande dat paarden niet op hoefijzers staan). Een Paddock Paradise heeft meestal een schuilstal of meerdere schuilgelegenheden (zoals bosschage of een schutting) langs het pad. Voer wordt op verschillende plekken langs het pad aangeboden.

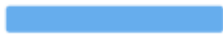
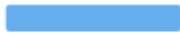
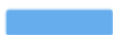

14. Naar welk van deze natuurlijke paardenhouderijen zou uw voorkeur uitgaan?

Antwoord	Totaal	% van antwoorden	%
Hit actief	34		9
PTV	5		1
Paddock Paradise	138		38
Een combi van bovenstaande natuurlijke paardenhouderijen	61		17
Een combi tussen traditionele stalling en natuurlijke paardenhouderij	83		23
Geen van deze systemen, omdat:	41		11

15. Wat spreekt u het meest aan van deze 3 natuurlijke stalsystemen?

(Plaats de punten op volgorde van belangrijkheid. Op 1 komt het punt wat u het meest aanspreekt en op 4 het minst)

Antwoord	Gewogen score	%
Het feit dat paarden de mogelijkheid hebben om vrij te bewegen		35%
Het feit dat paarden in groepen worden gehouden		28%
Het feit dat de paarden veel buiten kunnen zijn		19%
Het feit dat de paarden de mogelijkheid hebben meer dan 60% van hun tijd kunnen besteden aan foerageren		17%
Totaal aantal respondenten: 0% 20% 40% 60% 80%		

16. Zou u uw paard graag op een natuurlijke paardenhouderij hebben willen staan of graag willen rijden op een manege/stal met een natuurlijk huisvestingssysteem?

Antwoord	Totaal	% van antwoorden	%
Heel graag	143		40
Graag	108		30
Liever niet	36		10
Absoluut niet	17		5
Niet van toepassing	58		16

17. Bent u bereid om meer lesgeld of stalgeld te betalen wanneer de paarden op een natuurlijke manier worden gehouden?

Antwoord	Totaal	% van antwoorden	%
Ik ben niet bereid om hier meer voor te betalen	80		22
Ik ben bereid om € 1 à € 2 per les OF € 10 tot € 20 p.m. meer te betalen	70		19
Ik ben bereid om € 2 à € 3 per les OF € 20 tot € 30 p.m. meer te betalen	84		23
Ik ben bereid om € 3 à € 4 per les OF € 30 tot € 40 p.m. meer te betalen	63		17
Anders, namelijk:	65		18

18. Kent u het Keurmerk Paard en Welzijn?

Antwoord	Totaal	% van antwoorden	%
Ja	181		50
Nee	102		28
Ik heb nog nooit van het Keurmerk Paard en Welzijn gehoord	79		22

19. Het Keurmerk Paard en Welzijn is het eerste keurmerk dat zich alleen richt op de veiligheid en het welzijn van paarden. Paardenbedrijven die aan de welzijnsnormen voldoen krijgen het Keurmerk Paard en Welzijn. Ziet u het als meerwaarde wanneer een paardenbedrijf het Keurmerk Paard en Welzijn heeft?

Antwoord	Totaal	% van antwoorden	%
Ja	236		65
Nee	82		23
Anders, namelijk:	44		12

20. Hoeveel procent van de meldingen die er bij de Landelijke Inspectiedienst Dierenbescherming binnenkomen denkt u dat paarden betreft?

GEMIDDELDE

41,59

MEDIAAN

38

STANDAARDDEVIATIE

20,05

21. De Gids voor Goede Praktijken geeft aan wat er nodig is om het welzijn en de gezondheid van paarden te waarborgen. Kent u deze richtlijnen?

Antwoord	Totaal	% van antwoorden	%
Ja	63		18
Nee	108		31
Ik heb nog nooit van de Gids Voor Goede Praktijken gehoord	179		51

22. De Partij van de Dieren en de Dierenbescherming pleiten voor een wettelijk Paardenbesluit. Verwacht u dat dit er terzijner tijd zal komen?

Antwoord	Totaal	% van antwoorden	%
Ja	138		39
Nee	173		49
Anders, namelijk:	39		11

23. Geef aan voor hoeveel procent u denkt dat er op dit moment aan natuurlijke huisvesting wordt gedaan?

GEMIDDELTE

21,51

MEDIAAN

20

STANDAARDDEVIATIE

13,67

24. In hoeverre verwacht u dat traditionele (individuele) huisvesting plaats zal maken voor natuurlijke huisvesting?

Antwoord	Totaal	% van antwoorden	%
Ik denk dat de paardensector ten opzichte van andere sectoren al voorop loopt en dat er geen veranderingen nodig zijn	10		3
Ik verwacht dat over 20 jaar 10% tot 20% van alle paardenbedrijven aanpassingen heeft gedaan om aan de natuurlijke behoeften te voldoen	117		33
Ik verwacht dat over 20 jaar 20% tot 30% van alle paardenbedrijven aanpassingen heeft gedaan om aan de natuurlijke behoeften te voldoen	100		29
Ik verwacht dat over 20 jaar 30% tot 40% van alle paardenbedrijven aanpassingen heeft gedaan om aan de natuurlijke behoeften te voldoen	63		18
Ik verwacht dat over 20 jaar meer dan 40% van alle paardenbedrijven aanpassingen heeft gedaan om aan de natuurlijke behoeften te voldoen	41		12
Anders, namelijk:	19		5

Interview Jaap Steunebrink (handel en opfokstal - Eelde)

Waarom dit stalsysteem?

Voordat Jaap op deze locatie begon (30 jaar geleden) zat hier rijvereniging De Ravenruiters. Een deel van de gebouwen en boxen bestond al, al zijn er over de jaren meer boxen bijgebouwd en is het een opfok en handelsstal geworden.

De jonge paarden worden 's winters in een groepshok gehouden en staan 's zomers op het land. De handelspaarden staan in individuele boxen. Vanwege de doorloop (in- en verkoop) van paarden en het risico op blessures worden handelspaarden over het algemeen altijd individueel gehuisvest. De paarden komen dagelijks in de bak, longeercirkel of stapmolen, zodat ze voldoende kunnen bewegen.

Sinds afgelopen jaar heeft een deel van de handelspaarden plaats gemaakt voor een aantal fokmerries.

Hoe bevalt het systeem?

De individuele boxen zijn verhoudingsgewijs meer werk (denk aan uitmesten) etc. Jaap is daarom van plan om zijn fokmerries komende winter in één van de groepshokken te zetten. De paarden hebben in de groepsstal ruimte om te bewegen. Als ze er dan een dag niet uitkomen, maakt dat niet uit. Daarnaast zijn de groepshokken met de shovel uit te mesten, terwijl de individuele boxen handmatig worden uitgemest.

Zijn er dingen die u achteraf anders zou hebben gedaan?

Aangezien er over de jaren op verschillende plaatsen een aantal boxen werd bijgebouwd, heb je op verschillende plaatsen een aantal paarden staan. Dit is minder praktisch dan wanneer je bijvoorbeeld één lange rij stallen hebt. Vooral voeren en uitmesten vergt wat dat betreft veel tijd. Het heeft ook voordelen, zo kun je paarden wel makkelijk in aparte secties zetten. Denk aan gescheiden gedeeltes voor bijvoorbeeld hengsten of nieuwe handelspaarden (quarantaine).

Zijn er dingen die u in de toekomst aan wilt passen?

De stallen die nu in de kapschuur staan, worden eruit gehaald om weer plaats te maken voor stro opslag. Jaap is niet meer van plan om 30 individuele boxen te vullen. Er zijn daarom al 3 boxen verwijderd en de individuele boxen in de kapschuur zullen ook verwijderd worden. De opfokstallen zullen allemaal blijven.

Kent u KPW?

Jaap kent het Keurmerk Paard en Welzijn niet en geeft aan hier ook niet in geïnteresseerd te zijn. Voor een handelsstal ligt dit anders dan voor bijvoorbeeld een manege.

Jaap vindt het welzijn van zijn paarden zeker belangrijk en zorgt daarom dat alle paarden dagelijks beweging krijgen, dat de boxen schoon en droog zijn en dat de paarden kwalitatief goed ruw- en krachtvoer krijgen.

Kent u natuurlijke paardenhouderijen?

Jaap geeft aan geen natuurlijke paardenhouderijen te kennen. Daarbij geeft hij aan de groepshuisvesting ook grotendeels aan de natuurlijke behoeften voldoet en dat hij dat ook als natuurlijk ziet.

Denkt u dat de groeiende maatschappelijke/politieke aandacht gevolgen heeft voor de Nederlandse paardenhouderij?

Volgens Jaap heeft de politiek al invloed op de Nederlandse paardenhouderij, denk aan de doorvoering van 21% BTW regel. Hij hoopt dat er geen verdere politieke maatregelen komen. Kijk bijvoorbeeld naar de melkveehouderij, de paardensector zit er niet op de wachten om zo uitgeknepen te worden.

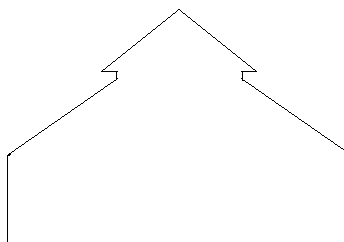
Interview Tiny Hiemstra (kleinschalige manege/pensionstal - Harlingen)

Waarom dit stalsysteem?

Tiny Hiemstra (Harlingen) heeft 17 jaar geleden haar eigen stal gebouwd. Het model van de stal kwam uit Griekenland, waar het erg warm kan worden. De 'extra' nok biedt de mogelijkheid om lucht naar boven af te voeren. Dit zorgt voor een fris stalklimaat.

Dit was één van de eisen waaraan de stal moest voldoen. Tiny's moeder is allergisch en kan in veel paardenstallen niet zijn vanwege de ammoniaklucht, stof en paarden. In Tiny's frisse stal kan haar moeder rondlopen zonder last te krijgen van haar allergie.

Er staan op het moment 23 paarden, waarvan acht eigen paarden. De overige 15 paarden zijn van pensionklanten. De eigen paarden worden gebruikt voor manegelessen (max. drie ruiters per groep). Op het moment heeft Tiny vijf hengsten op stal staan. Veel hippische ondernemers accepteren geen hengsten, omdat ze moeilijk te houden zijn naast merries, maar Tiny heeft hier geen probleem mee. Wat dat betreft onderscheidt Tiny zich op deze manier van andere stallen. De paarden gaan apart of in kleine groepjes naar buiten ('s winters in de bak en 's zomers op het land).

Hoe bevalt het systeem?

Het systeem bevalt goed. Er heerst altijd een fris klimaat op stal.

In iedere box zit een afvoerputje, waardoor de urine kan worden afgevoerd naar de put die zich naast de stal bevindt. De houten boxen zijn voorzien van gleuven, waardoor de boxen ook voorzien worden van frisse lucht.

Tiny gebruikt als bodembedekking vlas, met daaroverheen stro. Dit stro dient ervoor dat paarden altijd wat te knabbelen hebben. De paarden krijgen 's ochtends eerst ruwvoer en daarna pas biks.

Met vier keer per dag ruwvoer verspreidt ze de porties over de hele dag, zodat de paarden zo regelmatig mogelijk wat te eten hebben en nooit langer dan vier uur met een lege maag staan.

Vanaf de open zolder heeft Tiny 'glijbanen' gerealiseerd naar de boxen toe. Het hooi en stro kan dan vanaf de zolder de box in worden geschoven. Hierdoor hoeft Tiny niet met pakjes te slepen, wat arbeid bespaart en daarnaast blijven de gangpaden schoon, zodat ze niet na iedere voerbeurt hoeft te vegen. Een efficiënt systeem.

Zijn er dingen die u achteraf anders zou hebben gedaan?

Achteraf had Tiny in de zolder over de gehele lengte een rooster moeten plaatsen, zodat de lucht van middelste rijen boxen (die onder de zolder liggen) ook naar boven kan worden afgevoerd. Nu blijft dit bij deze rij precies hangen. Tiny heeft dit getest met haar vader. Tiny's vader is ingenieur en samen hebben ze de stal in klein model nagebouwd. Door deze met rook vol te laten lopen was goed te zien

dat de rook overal werd afgevoerd, behalve tot een meter onder de zolder van de middelste rij boxen.

Zijn er dingen die u in de toekomst aan wilt passen?

Tiny heeft plannen bij de gemeente ingediend om een binnenbak, een longecirkel en een aantal kleine paddocks te realiseren.

Een binnenbak, zodat Tiny jaarrond lessen kan blijven geven (nu vallen er in de winterperiode geregeld lessen uit).

De paddocks moeten ervoor zorgen dat de paarden nog meer beweging kunnen krijgen, want dit noemt Tiny op dit moment een kritisch punt. Als onderdeel van hun stage laat Tiny de stagiaires altijd een welzijnscheck voor paarden (van Tiny's stal) invullen. Punten waar Tiny volgens de welzijnscheck onvoldoende op scoort, pakt ze aan. Uit de laatste welzijnscheck kwam naar voren dat de paarden meer mogelijkheid zouden moeten krijgen om te bewegen. Voor Tiny een reden om in de nabije toekomst paddocks te realiseren.

Daarnaast wil Tiny in de toekomst twee quarantaine boxen realiseren, voor paarden die 'nieuw' op het bedrijf komen.

Kent u KPW?

Tiny heeft nog nooit van het Keurmerk Paard en Welzijn gehoord. Ze geeft aan dat zij zich hier wel in gaat verdiepen, want ze ziet zo'n keurmerk wel als kans om haar stal nog meer te onderscheiden van andere stallen.

Kent u natuurlijke paardenhouderijen?

Tiny geeft aan dat ze Hit-actief en paddock Paradise kent, maar geeft hierbij meteen aan dat je wel over voldoende ruimte/land moet bezitten als je dit wilt realiseren. Gezien de beperkte ruimte die Tiny heeft, is zo'n systeem op deze locatie niet mogelijk.

Denkt u dat de groeiende maatschappelijke/politieke aandacht gevolgen heeft voor de Nederlandse paardenhouderij?

Tiny hoopt in zekere zin dat de maatschappelijke en politieke aandacht wel voor verandering en vooral verbetering in de paardensector gaat zorgen. Zij noemt hierbij als kritisch punt meldingsplicht voor bepaalde ziekten. Paardenbedrijven zijn op dit moment niet verplicht om zieke dieren met bijvoorbeeld droes of rhinopneumonie te melden. Als bedrijven verplicht zijn dit te melden en zo'n bedrijf 'op slot' gaat, voorkom je verspreiding. De paardensector is wat dat betreft heel open ten opzichte van andere sectoren. Je kan iedere manege of paardenstal inlopen, waar je bij een bezoek aan een varkens-, of kippenbedrijf door een ontsmettingsbak moet en handschoenen aan krijgt. Ziekten als droes en rhinopneumonie blijven op dit moment op veel bedrijven rondgaan, terwijl dit volgend Tiny voorkomen kan worden als bedrijven verplicht zijn dit te melden.

Interview Rik Steijn (Hit actief stal Mansour - Arnhem)

Waarom dit stalsysteem?

Het familie manegebedrijf kende vroeger alleen stands. Op een beurs in Duitsland kwam Rik een systeem tegen waarbij de paarden in groepen werden gehouden en hierdoor de mogelijkheid ontstond voor meer beweging en sociaal contact. Na dit op de beurs gezien te hebben besloot Rik alle stands eruit te halen en te pony's los te laten lopen in de stal, maar dit was geen succes. De pony's sloegen elkaar en er waren één of twee pony's die de overige pony's van het voer afhielden. Aangezien dit geen succes was heeft Rik vervolgens de stands er weer in gezet en is hij op de 'oude' manier verder gegaan.

Nog weer later kwam hij een soortgelijk systeem tegen in Duitsland, namelijk Hit-actief. Sinds 2005 heeft Rik het bedrijf aangepast en ruimte gecreëerd om de manege paarden en pony's volgens dit systeem te houden.

Er staan sindsdien +/- 45 paarden op +/- 5000 m² grond. De groep bestaat grotendeels uit manegepaarden en pony's, maar er staan ook een aantal pensionpaarden tussen. De overige pensionpaarden staan wel in individuele boxen.

Hoe bevalt het systeem?

Het systeem bevalt goed. In de beginfase heeft het nog wel de nodige problemen opgeleverd. Zo durfden de paarden en pony's niet goed de voerboxen in of kregen ze te weinig tijd om hun ruwvoer en biks op te eten, met als gevolg magere paarden. Dit heeft er zelfs toe geleid dat de dierenpolitie op de stoep stond.

Daarnaast bleken de roosters ook niet goed te werken. De roosters moesten ervoor zorgen dat het water werd afgevoerd, maar deze raakten verstopt door de poep/modder. Daarop heeft Rik alle roosters eruit gehaald en laten vervangen door een aantal lagen hockeymatten met daaroverheen een laagje zand.

De mest wordt machinaal vanaf de matten de mestplaat opgeschoven, het is op deze manier eenvoudig schoon te houden.

Ook is een deel bestraat (om de voerboxen heen, zodat dit schoon blijft) en bestaat een groot deel van de buitenruimte uit zand.

Met name de gezondheid van de paarden is enorm verbeterd. Vroeger waren er veel paarden met luchtwegproblemen. Nu geen één. Daarnaast hebben de paarden ook aanzienlijk minder hoef- en beenproblemen en komt koliek bijna nooit meer voor.

Een ander groot voordeel is dat de rangorde in de Hit-actief omgeving wordt bepaald, waar dit vroeger tijdens de les gebeurde. Je kunt je voorstellen wat voor onrust dat tijdens de lessen veroorzaakte. De gemoedsrust van de paarden is nu veel beter dan voordat ze in het hit-actief systeem stonden.

Zijn er dingen die u achteraf anders zou hebben gedaan?

Rik geeft aan dat hij met name bij de overgang naar het nieuwe systeem tegen problemen aan is gelopen. De paarden hebben echt veel tijd nodig gehad om aan de voerboxen te wennen. Hij had graag vooraf geweten dat dit veel tijd zou kosten, zodat hij hier meer rekening mee had kunnen houden. Nu had hij een aantal paarden die behoorlijk achteruit waren gegaan in gewicht en conditie. Daarnaast heeft Rik over de jaren heen al een aantal dingen aangepast, zoals de langere voertijd in de voerboxen en het vervangen van de roosters door hockeymatten.

Ook heeft Rik een aparte stuk gemaakt met losse hooiruiven, waar de pony's ruwvoer kunnen eten. De pony's zijn heel slim en staan anders teveel in de voerboxen, waardoor andere paarden niet kunnen eten.

Zijn er dingen die u in de toekomst aan wilt passen?

Rik vindt dat er op dit moment te weinig overkapping is en wil er in de toekomst voor zorgen dat er meer mogelijkheid voor de paarden is om te schuilen.

Daarnaast zit Rik er aan te denken om de ruimte misschien uit te breiden met een extra looppad/track rond de buitenbanen en misschien door een stukje bos. Dat gebied is op sommige plaatsen vrij nat en wordt daarom niet veel gebruikt. De paarden blijven nu vaak rond de voerboxen hangen, dus een extra pad zou ervoor kunnen zorgen dat de paarden nog meer kunnen bewegen.

Kent u KPW?

Stal Mansour was één van de eerste bedrijven in Nederland die het Keurmerk Paard en Welzijn ontving. Voor Rik is het streven naar een zo hoog mogelijk welzijn van de paarden één van de belangrijkste aspecten in zijn bedrijfsvoering. Gezonde en gelukkige paarden gaan langer mee en zijn voor ruiters ook prettiger om mee te werken. Het keurmerk onderscheidt de manege van andere bedrijven en levert op die manier klanten op. Rik heeft lesklanten die wekelijks vanuit Deventer en Amersfoort naar Arnhem rijden, omdat deze lesklanten zoveel waarde hechten aan het welzijn van de paarden.

Kent u natuurlijke paardenhouderijen?

Rik kent ook andere natuurlijke paardenhouderijen en geeft aan dat ieder systeem zijn voor en nadelen kent. Hit-actief past Rik goed omdat de paarden zoveel buiten zijn, ruimte hebben om te bewegen en de paarden zelf hun maatjes kunnen kiezen.

Denkt u dat de groeiende maatschappelijke/politieke aandacht gevolgen heeft voor de Nederlandse paardenhouderij?

Rik denkt dat de maatschappij zeker veel invloed kan hebben op de Nederlandse paardensector. De paardenhouderij is echter wel een brede sector, je hebt hierin veel verschillende soorten paardenhouders. Denk aan trainingsstallen, kleine fokkers en natuurlijk een heleboel particulieren met één of meerdere paarden, die ze ofwel aan huis houden of bijvoorbeeld stallen op een pensionstal. Open bedrijven, zoals maneges, hebben veel bezoekers. Die bezoekers stellen steeds hogere eisen. Denk aan de kwaliteit van de lessen, maar ook bijvoorbeeld het welzijn van de paarden. Als manegehouder moet ik mij kunnen verantwoorden en daarom kun je beter goed op de hoogte zijn van wat er speelt in de sector. Dit ligt natuurlijk anders voor bijvoorbeeld een particuliere eigenaar of een fokker, die paarden soms op dezelfde manier houden/voeren als dat zij 40 jaar geleden al deden. Dit hoeft niet verkeerd te zijn, maar er zijn ook paardenmensen vastgeroest in hun systeem of ideeën, terwijl allang wetenschappelijk bewezen is dat anders beter kan zijn. Het is aan de sectorraad paarden om ervoor te zorgen dat alle paardenhouders in Nederland de eisen zoals deze in de Gids voor Goede praktijken staan kennen en naleven. Op die manier kan de sector zich naar de maatschappij en politiek verantwoorden.

Interview Justus Valk (Hollandsche Manege - Amsterdam)

Waarom dit stalsysteem?

De manege is een historisch pand in het Vondelpark. De familie huurt dit pand sinds 12 jaar. De gemeente is eigenaar. Zij wil het pand verkopen aan Stichting Stadsherstel. Vanuit de historie zijn er alleen stands in de stal. Verder is er een binnenbak en kunnen er buitenritten gemaakt worden. De gemeente heeft geen geld en interesse om te verbouwen, maar Stadsherstel wel.

Bij Andijk is een stuk land gekocht met een aantal schuren. Daar worden nu grote groepshokken/loopstallen in gemaakt, zodat in de toekomst wisselend 20% van de paarden daar heen gaan en kunnen weiden.

Hoe bevalt het systeem?

Qua paardenwelzijn voldoet het stalsysteem natuurlijk niet aan de normen. Er is ook elke week wel een klant die daar een opmerking over maakt. Klanten vinden het zielig als een paard vast moet staan. Wij kunnen daar nu niets aan doen, omdat het enerzijds een historisch pand is en omdat wij als huurder nog niet weten of wij het kunnen blijven huren. Het systeem op zich draait wel goed. Wij hebben een shovel met een zogenaamde Purple Packer, een grote klem die gemaakt is voor het uitmesten van paardenboxen. Die bespaart voor twee personen uitmestwerk.

Verder compenseert Justus het houden op stands door het overige dierwelzijn tip top in orde te hebben, goed voer, goede zadels en op tijd de veearts en de hoefsmid en als er 's ochtends geen lessen zijn, lopen de paarden los in de binnenbak. En vanaf komend jaar dus om de acht weken voor twee weken op vakantie naar Andijk.

Zijn er dingen die u achteraf anders zou hebben gedaan?

We gaan nu ook een paar drinktroggen maken in plaats van alleen drinkbakjes. Paarden drinken daar liever uit. Achteraf hadden we dat eerder moeten doen, net als dat land en die stallen bij Andijk. Maar verder hadden we als huurder niet zoveel keuze. We hadden graag wat paddocks gehad.

Zijn er dingen die u in de toekomst aan wilt passen?

Ja, samen met Stadsherstel willen we groepshokken voor de pony's bouwen. En dan de stands houden voor opzadelen en poetsen. Voor de paarden komen er dan boxen, maar dan zijn we wel 11 plaatsen kwijt. Dus misschien kan dat gecompenseerd worden door een lagere huur of door hogere lesgelden.

Kent u KPW?

Ja, mijn vader zit in het bestuur van de Sectorraad Paarden. Hij heeft ook wel eens de welzijnscheck gedaan, maar daar kwam onze stal natuurlijk niet zo goed uit. Dit compenseren we uiteraard op andere punten en die mogelijkheid zit ook in de KPW. Het is belangrijk dat je laat zien wat je aan het doen bent en waarom. De klanten vinden dat belangrijk. En daarmee is het ook een verdienmodel voor de ondernemer.

Kent u natuurlijke paardenhouderijen?

Justus kent wel alle systemen. Hij hoopt daar in Andijk ook een stuk in mee te gaan, door de grote loopstallen en de beweiding. Voor hier in het Vondelpark is het nu geen mogelijkheid. Maar de klanten zouden het zeker fijn vinden.

Denkt u dat de groeiende maatschappelijke/politieke aandacht gevolgen heeft voor de Nederlandse paardenhouderij?

Justus denkt niet dat er een paardenbesluit zal komen, maar de sector moet dan wel meewerken aan alle dierwelzijnsaspecten. Dierwelzijn is geen hype, maar een trend, een ontwikkeling en vooral jonge ondernemers hebben dat goed door. Klanten worden steeds kritischer en vooral in de stad, zoals hij in Amsterdam zit, willen klanten daar ook graag voor betalen.

Interview Heddy Boelsma (Paarden vrijloopstal manege de Burght- Barneveld)

Waarom dit stalsysteem?

Heddy's ouders hadden paarden en deze paarden werden al in een groep gehouden. Volgens Heddy komt het houden van paarden in groepen het beste aan de natuurlijke behoeften tegemoet. Sociaal contact is onwils belangrijk voor paarden en daarnaast kunnen de paarden overal heen lopen en daarmee zelf bepalen hoeveel zij willen bewegen. In 2010 is Manege de Burght verhuisd van de Nederhoudseweg naar de Valkseweg. Op de locatie aan de Valkseweg stond al een paardentrainingscentrum en hier was de mogelijkheid om uit te breiden en een paarden vrijloopstal te realiseren.

Hoe bevalt het systeem?

Het systeem is niet heel anders dan Heddy gewend was, omdat zij van huis niet anders kende dan dat paarden in groepen worden gehouden. Voor wat betreft de efficiëntie is de paarden vrijloopstal wel ideaal. Alleen het stro gedeelte moet regelmatig machinaal gelegeerd worden, maar de overige mest wordt met de mestrobot weggeschoven en ook het verstrekken van ruwvoer gebeurt automatisch. Het pakken van de paarden en pony's kost alleen veel tijd. Er zijn een paar meiden die de paarden en pony's vangen en apart zetten, zodat zij gepoetst en gezadeld kunnen worden.

Zijn er dingen die u achteraf anders zou hebben gedaan?

Er zijn een aantal dingen aangepast, omdat het niet beviel of simpelweg niet goed werkte. Zo zijn alle betonnen randen rond gemaakt. De randen van de betonnen voerbakken en de randen van de tussenscheidingen in het stro gedeelte waren erg scherp, met als gevolg dat paarden zich hieraan open haalden.

Daarnaast wordt er geen krachtvoer meer via de automatische voermachine verstrekt, maar krijgen de paarden en pony's dit in aparte boxen. De individuele verschillen qua voerbehoefte kan op die manier het beste opgelost worden.

Zijn er dingen die u in de toekomst aan wilt passen?

Op dit moment niet. Het systeem past bij ons en werkt naar behoren.

Kent u KPW?

Heddy kent het Keurmerk Paard en Welzijn, maar geeft aan hier niet perse meerwaarde in te zien. Veel klanten kiezen al bewust voor deze manege omdat ze weten dat de paarden op een natuurlijke wijze worden gehouden. Daarnaast zitten aan alle verschillende keurmerken en certificaten ook weer kosten verbonden.

Kent u natuurlijke paardenhouderijen?

Heddy kent ook het Hit actief systeem en Paddock Paradise. Echter sluit de paarden vrijloopstal het meest aan op de manier die ze van huis uit heeft meegekregen.

Denkt u dat de groeiende maatschappelijke/politieke aandacht gevolgen heeft voor de Nederlandse paardenhouderij?

Volgens Heddy is dierenwelzijn met name sinds de komst van social media een echte trend geworden en hebben alle sectoren hier mee te maken. Zij denkt dat er zeker bedrijven zijn waar het paardenwelzijn beter kan, maar vindt dat dit bij de Sectorraad Paarden hoort te liggen en niet bij politieke partijen.

Interview Ennie Heringa (Rigoletto Manege - Harkstede)

Waarom dit stalsysteem?

Ennie's vader was koeienboer, maar haar schoonvader was hengstenhouder en hij was één van de eerste mensen die een volbloed hengst vanuit Engeland naar Nederland haalde voor de fokkerij. Dit was in de jaren '60. Ennie's man is ook nog met hengsten op pad geweest, maar in veel mindere mate dan zijn vader. Op een gegeven moment investeerde hij ook niet langer in hengsten, maar in koeien. Er is toen een koeienstal gebouwd en de schuur (waaraan het woonhuis vastzat) werd verbouwd. Hier kwamen kamers in die verhuurd werden aan studenten. Harkstede ligt tegen Groningen aan, dus er was best vraag naar kamers.

Op een gegeven moment is brand ontstaan in één van de kamers, waarna de schuur en het grootste gedeelte van het woonhuis verwoest zijn.

Iets verderop in de straat lag land en ze hebben gevraagd of ze dan op deze (huidige) locatie mochten bouwen. Dat was goed en zo kwam er een grote hal, die later uitgroeide tot de Rigoletto manege.

Links en rechts van de rijbaan bevinden zich in totaal 30 boxen. Daarnaast zijn er nog 20 boxen in de naastliggende boerderij. Deze is ook van de familie, alleen wordt het woonhuis verhuurd.

Een deel van de boxen wordt gebruikt door pensionklanten, maar de meeste boxen worden door manegepaarden en -pony's gebruikt.

De boxen die er toen in zijn gekomen waren qua afmetingen standaard boxen in de tijd (+/- 25 jaar geleden), maar het systeem was wel modern. De wanden van de boxen kunnen het gangpad op geschoven worden, waardoor de boxen eenvoudig met de shovel te mesten zijn. Daarnaast kunnen de luikjes open, zodat de paarden om zich heen kunnen kijken. Op één paard na staan alle paarden op stro, zodat ze altijd wat te knabbelen hebben.

Hoe bevalt het systeem?

Het systeem bevalt goed, al zouden de boxen volgens de huidige normen voor paarden groter moeten zijn. Vroeger lag er land achter het bedrijf, maar dat heeft plaats moeten maken voor een nieuwe woonwijk. Ennie is wel blij met de overige ruimte op deze locatie. Er zijn meerdere paddocks en een longeercirkel, zodat de paarden vrijwel altijd wel plek hebben om naar buiten gaan. En in de binnenbak mogen paarden ook los.

De lichte hal, kan met warme temperaturen wel warm worden. Hierdoor gaat het zand stuiven en komt overal stof op te liggen. Dat vindt Ennie wel een nadeel.

Zijn er dingen die u achteraf anders zou hebben gedaan?

Ennie kan zich irriteren als klanten (jong en oud) hun spullen of rotzooi niet opruimen. Op die manier krijg je al snel een rommelig gangpad. Achteraf had Ennie wel graag een iets breder gangpad gewild of inbouwkasten tegen de bakrand aan, zodat daar spullen opgeborgen konden worden.

Zijn er dingen die u in de toekomst aan wilt passen?

Aan de achterkant staan op het erf nog een aantal oude zeecontainers. Deze zijn gebruikt toen er op een gegeven moment meer paarden dan boxen waren, maar deze kunnen nu wel weer weg. Ennie zou op deze plek wel graag een hoge overkapping willen hebben, waaronder stro kan worden opgeslagen. Dit wordt nu opgeslagen naast de andere schuur, maar het is toch makkelijker als dit dichterbij is. Van gemeente Slochteren mocht dit niet gerealiseerd worden, maar nu Harkstede onder gemeente Groningen valt, wil ze opnieuw proberen of dit mag.

Daarnaast willen ze misschien een bredere invulling geven aan activiteiten die ze organiseren. Er worden al onderlinge wedstrijden, kinderfeestjes en springmiddagen georganiseerd. Dochter Tineke (die sinds drie jaar eigenaresse is) heeft al geopperd om misschien eens per maand op zondag activiteiten of vrij rijden te organiseren voor mensen uit de nieuwe woonwijk. Dit zorgt voor betrokkenheid vanuit en binding met de wijk.

Kent u KPW?

Ennie kent het Keurmerk Paard en Welzijn niet. Volgens Ennie kosten certificaten ook geld en je moet als ondernemer afvragen of zo'n certificaat meerwaarde heeft voor het bedrijf. Het welzijn van de paarden op de manege is volgens Ennie goed gesteld, dus dan is een keurmerk niet nodig.

Kent u natuurlijke paardenhouderijen?

Ennie kent geen natuurlijke paardenhouderijen. Na een korte uitleg over Hit actief, PTV en Paddock Paradise denkt ze dat ieder systeem voor en nadelen kent. Ze denkt dat dominante paarden in het PTV systeem en Paddock Paradise misschien wel teveel (ruw)voer krijgen, waar andere paarden misschien te weinig krijgen. Het vangen van een paard tussen de andere paarden lijkt haar af en toe ook lastig, omdat er dominante paarden tussen zullen zitten, die andere paarden weg kunnen jagen. Ennie denkt dat dit voor de paardenvangers zelfs regelmatig gevaarlijke situaties zou kunnen opleveren.

Denkt u dat de groeiende maatschappelijke/politieke aandacht gevolgen heeft voor de Nederlandse paardenhouderij?

Ennie verwacht dat er in de toekomst zeker wettelijke regels gaan komen. Volgens haar is de invloed van social media zo groot, dat dit er vroeg of laat wel gaat komen. Zo'n uitzending op RTL over misstanden op maneges wordt door veel mensen bekeken en ondanks dat ze niet de hele situatie kennen, heeft men er wel een oordeel over.

Interview Monique Buursma (Paardenrusthuis 't was 't Weerd - Dwingeloo)

Waarom dit stalsysteem?

Monique wist al een aantal jaren dat zij een heupprothese ging krijgen en de verwachting was dat ze daarna niet meer zou kunnen paardrijden. Omdat ze wel graag paarden in haar leven wilde hebben, ontstond het idee voor een paardenrusthuis. Ondanks dat Monique na de operatie wel meer mocht rijden, bleef het idee van een paardenrusthuis bestaan. Toen Monique in 'de Vrijruiter' een artikel las over Paddock Paradise, besloot zij op deze manier de paarden te willen houden. Het leven in een groep, waarbij de paarden over een track konden lopen opzoek naar eten en drinken, sprak Monique onwijs aan.

Na de verkoop van Bert's boerderij, hebben ze deze locatie in Dwingeloo gekocht en hebben ze hun kleinschalige paardenrusthuis/Paddock Paradise gerealiseerd.

Volgens het Paddock Paradise staan de paarden altijd buiten (wel met schuilmogelijkheden), maar Bert en Monique hebben in de schuur 11 boxen gerealiseerd. Zodat de paarden in de wintermaanden wel 's nachts op stal kunnen. Eén keer heeft het zo geijzeld dat de paarden zelfs overdag niet naar buiten konden, dan is het toch wel prettig om boxen te hebben.

Hoe bevalt het systeem?

Paddock Paradise is helemaal wat Bert en Monique ervan verwachtten. Ze zien de paarden echt vaak om de hele boerderij heen (de hele track af) lopen. Er is veel rust in de kudde, de paarden kunnen naar hartenlust met elkaar kriebelen, spelen en bewegen. Een redelijk 'vaste' groep paarden is wel aan te raden. Ondanks dat ze brede paden hebben, is de ruimte op een pad toch beperkt. Het paard dat tijdens het bedrijfsbezoek apart stond, werd in de paddock gehouden omdat hij achter een ander paard zat aan te jagen. Monique dacht dat dit misschien kwam door hengstigheid van één van de merries.

Zijn er dingen die u achteraf anders zou hebben gedaan?

De plaatsen waar de voerbakken staan hebben Bert en Monique achteraf laten bestraten, omdat de paarden hier vaak staan en ze de bodem anders 'verlopen' (dit gebeurde met name met nat weer). De bestrate gedeeltes hebben ook het voordeel dat de hoeven slijten. Het pad bestaat verder namelijk uit zand en van alleen zand slijten de hoeven niet.

Zijn er dingen die u in de toekomst aan wilt passen?

Er zijn een aantal paarden met een insuline resistentie die niet het weiland op mogen omdat er grote kans is dat ze dan hoeftbevangen worden. Daardoor komen de andere paarden nu ook niet in de wei, terwijl ze dit misschien wel lekker zouden vinden. Het pad zou eigenlijk gesplitst moeten kunnen worden, zodat een deel van de paarden dan niet in het weiland kan komen en de overige paarden wel. Nu levert dit 'dode hoeken' op.

Daarnaast is het voeren van brokken/mineralen ook lastig. In de box hebben de paarden een voerbak, maar als ze op de track staan is dit lastig. Monique heeft voerzakken die ze bij de paarden omdoet. Alleen komt er door het gaas ook zand naar binnen en het is niet de bedoeling dat paarden zand eten. Monique denkt na over andere voerzakken of een ander systeem om biks te voeren.

Figuur 11. Voorbeeld paardenvoerzak

Kent u KPW?

Monique kent het Keurmerk Paard en Welzijn niet. Na een korte uitleg geeft ze aan dat ze het wel een mooi initiatief vindt. Ze kan zich goed voortellen dat bijvoorbeeld een manege veel meer klanten zou kunnen krijgen wanneer het beschikt over het KPW certificaat en zich daarmee weet te onderscheiden van andere manegebedrijven in de omgeving.

Als kleine stal denkt ze dat de meerwaarde van het certificaat bijna niet opweegt tegen de kosten. De mensen die hun paard in dit rusthuis(willen) hebben staan, zijn al zo specifiek op zoek geweest dat ze wel weten dat het welzijn hier op de eerste plaats staat.

Kent u natuurlijke paardenhouderijen?

Monique kent Paddock Paradise natuurlijk goed, ze heeft ook veel contact met andere mensen die een Paddock Paradise systeem hebben (via <http://paddockparadijs.blogspot.com/>). Ze vindt het leuk om ervaringen uit te wisselen.

Denkt u dat de groeiende maatschappelijke/politieke aandacht gevolgen heeft voor de Nederlandse paardenhouderij?

Monique realiseert zich goed dat er veel meer maatschappelijke aandacht is voor dierenwelzijn dan bijvoorbeeld 15 jaar geleden. Ze vindt dit op zich een goede zaak en denkt dat men nu al veel bewustere keuzes maakt als het gaat om de aanschaf en verzorging van een dier. Neem alleen al dierenwinkels als voorbeeld, die steeds minder of geen dieren meer verkopen. Hoewel het paardenwelzijn misschien niet bij alle paardenhouders voldoende scoort, denkt ze dat het met het paardenwelzijn in Nederland gemiddeld goed gesteld is.

Uw persoonlijke rapport met toelichting en advies

Op basis van de door u gegeven antwoorden vindt u hieronder de bijbehorende antwoorden en adviezen. Deze basischeck is géén vervanging van professionele hulp, zoek altijd raad bij uw dierenarts bij twijfel!

Hoofdstuk 1: Voeding en water

Vraag 1: Voeding

[Klik hier voor toelichting over Voeding](#)

Vraag:	Wat is het voedingspatroon van het paard?
Uw antwoord:	Het paard heeft regelmatig langer dan 6 uur geen toegang tot gras en/of ruwvoer, tijdens de periodes zonder gras/ruwvoer staat het paard niet op stro
Waarde:	Verbetering noodzakelijk
Advies & tips:	Tussenperiode voerbeurten Paarden hebben de hele dag door (minimaal elke 6 uur) gras en/of ruwvoer nodig. Zo worden maagzweren door een lege (zure) maag voorkomen en houdt het paard zichzelf bezig. Dit vermindert ook de kans op afwijkend gedrag zoals kribbebijten. Het verteringsstelsel van paarden is er voor gebouwd om de hele dag door kleine porties te eten, denk maar aan wilde paarden die ongeveer 16 uur per dag grazend doorbrengen. Door te kauwen maakt het paard speeksel aan wat helpt bij de vertering. Als een paard de keuze krijgt zal hij niet langer dan 4 uur niets eten, óók 's nachts. Bij voorkeur heeft het paard dus de hele dag toegang tot gras of ruwvoer, zolang het geen specifieke verteringsproblemen heeft. Ook schoon stro wordt soms door het paard gebruikt om op te knabbelen wanneer er geen ander ruwvoer aanwezig is. Zorg dat een verandering in voeding altijd geleidelijk verloopt en let goed op of het paard niet te dik wordt of juist vermagerd. Een toename van gewicht kan worden tegengegaan door een toename van beweging. Als het paard te dik wordt van onbepaald gras eten kan het paard een deel van de dag niet op gras gezet worden of kan er nagedacht worden over een graasmasker. Wordt het te dik van ruwvoer, dan kan het helpen om energie-arme maar wel vezelrijke ruwvoer te geven, zoals grofstengelig hooi. Ook bestaan er manieren om de eettijd te verlengen zonder dat het paard te grote happen ruwvoer neemt. Een voorbeeld hiervan is een fijnmazig hooinet, dat laag bij de grond neergelegd kan worden (let wel op dat het paard er niet met zijn hoeven in verstrikt kan raken). Voor meer voorbeelden van zogenaamde 'slowfeeders', klik hier.

Krachtvoer

Paarden die actief worden gereden verbruiken meer energie dan ze binnenkrijgen wanneer ze alleen gras/ruwvoer eten. Daarom hebben paarden die matig tot veel trainen extra energierijk voer nodig, zoals biks of muesli (krachtvoer). Dit is echter geen vervanging van het ruwvoer maar een aanvulling. Paarden hebben de vezels uit gras of ruwvoer nodig om verteringsproblemen en maagzweren te voorkomen en natuurlijk gedrag te kunnen vertonen, zoals voedsel zoeken en kauwen. Zorg dat een verandering in voeding altijd geleidelijk verloopt. Geef het krachtvoer in kleine porties. Er kan ook gebruik gemaakt worden van een speelbal of een tonnetje met gaten, waar het krachtvoer in kleine hoeveelheden uit komt. Zorg wel dat deze op een schone ondergrond worden aangeboden zodat er geen bodemmateriaal (zoals zand) kunnen worden ingeslikt.